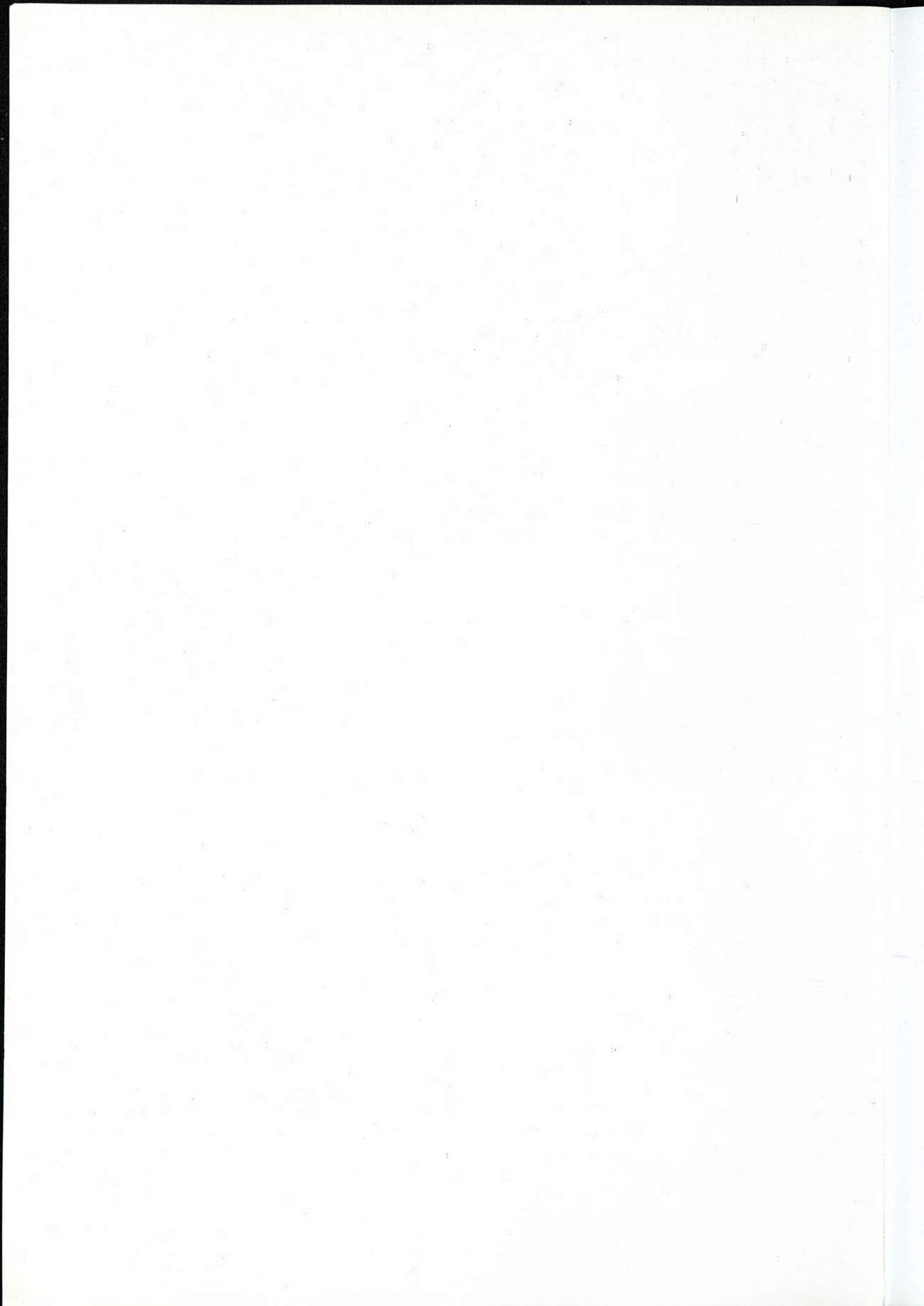

TEMELJI MOJE ŽIVLJENJSKE FILOZOFIJE

dr. Ivan Turk

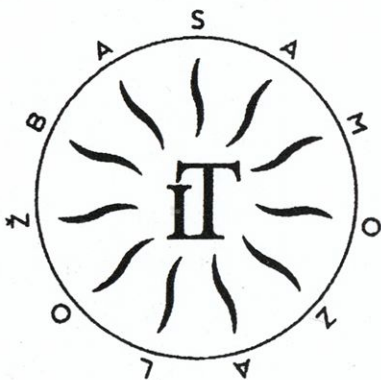
Iz zbirke: Življenje

Avtor: **dr. Ivan Turk**

Moja življenska filozofija in ustvarjanje

Urednik: mag. Darko Turk

Samozaložba

Ljubljana, 2020

Dr. Ivan Turk

MOJA ŽIVLJENSKA FILOZOFIJA IN USTVARJANJE

Kazalo vsebine

Temelji moje življenske filozofije	str. 1
Gospodarsko in finančno razmišljanje v gospodinjstvu	str. 15
Zanimive vrste potrošnje v gospodinjstvu.....	str. 20
Smeri mojega teoretičnega ustvarjanja.....	str. 25

Ljubljana

2020

MOJA ŽIVLJENSKA FILOZOFIJA IN ETIKA

Kazalo vsebine

Temeljne moje življenjske filozofije
Gospodarstvo in finančno razmišljanje v gospodinjstvu
Etične vrede potrebnje v gospodinjstvu
Štiri mojega teoretičnega utvarjanja

202111575

Ljubljana

2021

Dr. ...

TEMELJI MOJE ŽIVLJENJSKE FILOZOFIJE

Življenjska filozofija je mišljenje in razmišljanje posameznega človeka, ki je naravnano na njegovo razumevanje sveta in oblikovanje lastnega ravnanja v njem. Sestavljena je iz logike (I), etike (II) in estetike (III). Logika je povezana z doslednim razmišljanjem in razumnim sklepanjem. Etika je povezana z razmišljanjem o dobrem in z vzpostavljanjem dobrega ravnanja. Estetika je povezana s čutnim zaznavanjem in dožemanjem lepote in harmonije. Poenostavljeno lahko rečemo, da se življenjska filozofija ukvarja s tem, kar je za posameznika pametno, dobro in lepo.

*

Ko se človek začne zavedati svoje osebnosti, se začne ukvarjati z **logiko smisla svojega življenja (I)** in z vprašanji, kako naj svoje življenje uravnava. Da sploh lahko živi, so mu potrebne takšne stvari kot so hrana, pijača, obleka, obutev, primerno bivalno okolje, ki mu omogoča med drugim tudi počitek, zlasti pa obstoj primernih splošnih razmerij z drugimi ljudmi, s katerimi je v svojem življenju tesno povezan ali se z njimi vsaj srečuje. Toda življenje posameznega človeka ni zgolj izpolnjevanje njegovih bioloških in drugih potreb. Tako pridemo najprej do razmišljanja o pridobivanju vsega, kar je potrebno za njegovo življenje in mu nato omogoča tudi uporabo. Sodobni človek redko neposredno sam ustvarja tisto, kar v svojem življenju uporablja, pač pa ustvarja s svojim delom nekaj, kar zamenjuje za tisto, kar sam uporablja. Njegovo življenje je sestavljeno iz treh sestavin: iz dela, počitka in igre.

S fiziološkega vidika je delo poraba telesne energije v zvezi s človekovo dejavnostjo. S psihološkega vidika je pomembno, kako človek delo subjektivno doživlja, kako se mu javlja v njegovi zavesti v nasprotju s počitkom, a tudi v nasprotju z igro. Z ekonomskega vidika pa je delo zavestno, vnaprej premišljeno in smotrno človekovo delovanje, ki se opravlja za doseg določenih gospodarskih ciljev. Ni torej vsako delo s psihološkega vidika že delo z ekonomskega vidika. Toda bili bi premalo natančni, če bi pojmovali delo z ekonomskega vidika kar preprosto kot proizvodnjo in pridobivanje življenjskih potrebščin, saj je lahko poklicno usmerjeno npr. k nastajanju kakih proizvodnih sredstev, ki šele omogočajo kasnejše proizvodnjo in pridobivanje življenjskih potrebščin, v sodobnosti pa predvsem k opravljanju raznih storitev v okviru celotne družbe, ki so ljudem potrebne. Bistveno za takšno poklicno delo je, da si z njim posamezni delavec pridobiva dohodek, ki mu omogoča z ustreznimi nakupi zadovoljevanje njegovih življenjskih potreb. Poklicno delo lahko potemtakem pojmujejo predvsem kot sodelovanje pri pridobivanju proizvodov ali storitev, ki so prinašalci njegovega dohodka in človeku zagotavljajo samostojno življenje. Seveda pa imamo z delom opravka tudi v okviru posameznega gospodinjstva in npr. v povezavi z lastnimi otroki, kjer niti ne razmišljamo več o dohodku. Tisti človek, ki si ne zagotavlja z lastnim delom tisto, kar mu je za življenje potrebno, je vzdrževana oseba; takšni so zlasti otroci v svoji mladosti. Da bi si lahko posameznik finančno vzdrževal svoje življenje tudi v pozni starosti, si pa mora zagotavljati možnosti za to s prihranki in pridobitvijo pokojnine na podlagi svojega lastnega dela, ki ga je opravljal v aktivnem delu svojega življenja.

Nasprotje dela je gotovo počitek. Toda že spet bi bili premalo natančni, če bi v počitku videli zgolj zanikanje kakršnegakoli delovanja. Pri počitku ne gre samo za jesti, piti, spati, ležati itd., ne gre dalje samo za sproščanje s kramljanjem v družbi ali nasprotno za oddaljevanje od ljudi v samoto z branjem knjig in razmišljanjem, temveč gre širše, kot pravi dr. Anton Trstenjak (Psihologija dela in organizacije, 1979, str.99) za »obnovo starih sil in s tem vsaj indirektno nabiranje novih...« v prav različnih oblikah. In še več. Nekateri ljudje navkljub počitku še vedno nekaj »delajo«, pa čeprav to ni več delo z ekonomskega vidika, temveč s fiziološkega vidika. Te vrste počitek večkrat sploh nič drugega ni, kakor »presedlanje iz ene vrste dela v drugo, torej samo sprememba, ki so jo že stari Latinci spoznali kot razveseljivo. To so pač ljudje, ki nikoli ne morejo biti brez dela. V popolnem

brezdelju bi bili nemirni in nervozni, tako da bi si ne mogli odpočiti, še utrudili bi se...«(cit.delo str.65).

Prav tako bi nasprotje dela mogli videti v igri. Vendar s fiziološkega vidika spet ni bistvene razlike med delom in igro. Pač pa se igra od dela razlikuje po namenu. »Z igro se človek vadi in pripravlja za delo« (cit.delo, str.94). Smisel igre je prav v »pripravljanju, vaji funkcionalne strani organov in sposobnosti za poznejše delo in delovne spretnosti« (cit.delo, str. 142). V počitku se obnavljajo življenjske moči, dokler se ne začno sproščati v igri, ki je »predstopnja pravega dela« (cit.delo, str. 100). Medtem ko je namen počitka v obnavljanju delovne energije, je namen igre v izboljšanju funkcioniranja ali funkcionalnega poteka dela. Tako je mogoče v okviru igre v širšem pomenu obravnavati tudi ves vzgojnoizobraževalni proces, ki človeka pripravlja za njegovo kasnejše delovno ustvarjanje in pridobivanje dohodka. Igra je nasprotje dela predvsem s tem, da se pri njej ne ustvarja dohodek, temveč se kvečjemu dohodek porablja. Vse je odvisno od tega, za kakšno vrsto igre gre.

Neposredno psihološko jedro, po katerem se delo javlja v človekovi zavesti, je v »trudu ali naporu, ki ga človek pri delu doživlja. V tem se delo svojsko psihološko razlikuje od igre in počitka, ki jima je obema v nasprotju z delom skupno to, da ju doživljamo kot sproščanje, osvoboditev in odmor od vsakega truda in napora. Tudi če se človek igra do utrujenosti, tudi če je intenzivna igra fiziološko enako naporna kakor delo, vendar človek pri tem subjektivno igre ne doživlja kot napor, trud ali muka, marveč vedno kot nasprotje vsega tega, prav kot igro...Tudi če je igra fiziološko še tako utrudljiva, torej naporna, vendar jo subjektivno dojemamo vedno kot nekaj prijetnega...«(cit. delo, str.139). »Kajpada je tudi pri igri in počitku razlika v užitku. Pri počitku gre neposredno za telesni, hedonski užitek, ugodje ali prijetnost v nasprotju z neugodjem ali neprijetnostjo. Pri igri pa gre razen tega užitka še bolj za občutek sproščenosti, za prijetno doživetje, ki ga imamo...«(cit.delo, str.199). Igra in počitek sta torej v svojem zavestnem psihološkem, doživljajskem jedru vedno pozitivnega značaja in ju zato vedno spremlja pozitivno čustvo prijetnosti in ugodja. Nasprotno pa velja o delu. Vsako delo je v tem svojem doživljajskem bistvu »kot napor, trud ali muka čustveno negativno naglašeno«. (cit.delo, str.139).

Zanimivo je, da ljudje navadno gledajo na vprašanje dela in igre ravno s psihološkega zornega kota. Tako tudi mladina ne občuti študij v srednji šoli in na univerzi kot igro in pripravo na kasnejši poklic, tamveč preje kot delo in se niti ne zaveda, da malomarnejše razmerje do študija napoveduje tudi slabše opravljanje kasnejšega poklicnega dela. Kot igro obravnava mladina najraje nekaj fizičnega ali nekaj takega, kar ji sicer vzbuja zadovoljstvo. Povsem tuje ji je gledanje na igro tako, da se pri njej povečujejo sposobnosti človeka, ki so nujne pri njegovem kasnejšem poklicnem delovanju. Tuje ji je tudi to, da je z igro mogoče razvijati kake bolj splošne intelektualne lastnosti in sposobnosti človeka, npr. za raziskovanje.

V načelu obstajajo štiri vrste iger, ki jih lahko označujemo kot:

1. Fizično razgibavanje; obsega a) telovadbo, hojo, plavanje, smučanje in druge oblike sistematičnih gibov, pomembne za normalno fizično kondicijo človeka v njegovem življenju; b) ljubiteljsko gojitev izbrane vrste športa, za kar pa ne prejema nikakih denarnih nagrad, saj bi sicer šteje kot poklicno delo.
2. Intelektualno razgibavanje; obsega a) branje knjig, spremljanje kulturnih in političnih dogodkov, gledanje dramskih predstav, poslušanje glasbenih koncertov, seznanjanje z likovnimi in arhitekturnimi dosežki, igranje šaha, zbiranje kakih predmetov, pomembne za intelektualno rast in zadovoljstvo, b) formalno posečanje šol ali izobraževalnih tečajev za bolj uspešno lastno delo v prihodnosti.
3. Družabno razgibavanje; obsega a) sestajanje z ljudmi na klepet in razne družabne igre za krajšanje časa in vzpostavljanje zadovoljstva v njem, b) ljubezen in spolnost kot osebno nepoklicno uveljavljanje .

4. Uporabljanje prostega časa brez fizičnih, intelektualnih ali družabnih učinkov, npr. gledanje športnih tekem kot plačljivega poklica takoimenovanih igralcev, gledanje filmov s pretepanji in pobijanji, ki ne povročajo nikako intelektualno rast gledalca.

Aktivna udeležba v igri ima svoje izhodišče v otroškem tekmovanju in pretepanju s stremljenjem, da bi posameznik izstopal kot boljši in se nato hvalil: jaz pa boljše skačem kot ti, ha-ha, jaz pa boljše brcam žogo kot ti, ha-ha, jaz pa vržem žogo v višji koš kot ti, ha-ha, jaz pa vržem kamen dalje kot ti, ha-ha, jaz te pa preje pobijem na tla kot ti, ha-ha. Vse vrste športov imajo svoj začetek v igri otrok, vendar so to igro spravili v določena pravila in jo bolj kultivirali razen v primeru boksa in rokoborbe. Pri vsakem športu se pojavlja tekmovanje in nato hvaljenje zmagovalca. Toda če so športni dosežki plačani, ne gre več za ljubiteljsko delovanje športnikov v prostem času, temveč za njihovo poklicno udejstvovanje. Pri tem je zanimivo, da se pri nobenem drugem poklicu v tolikšni meri ne proslavljajo izstopajoči dosežki kot ravno pri poklicnem športu. Nekoč so obstajali le plačljivi nastopi v okviru cirkusov, tamkajšnji cirkusanti pa nikoli niso dosegli takšne pozornosti kot jo dosegajo sedanji nastopajoči poklicni športniki. Gledanje športnih tekmovanj pa sploh ni športno delovanje, temveč le izrabljanje prostega časa pri tistem, ki nima kakih drugih zamisli ali interesov, kako ga uporabiti, ima pa dovolj denarja, da ga lahko porabi za plačilo takšnih tekmovanj.

Zanimivo je, da se pri otroškem tekmovanju ne pojavlja stremljenje, da bi bil kak posameznik boljši od svojih sovrstnikov tudi intelektualno in ne samo fizično, kar se nato ponavlja pri odraslih pri njihovem športnem izstopanju.

Obstajata dve skrajnosti, kako posamezni človek razume smisel svojega življenja. Kak človek razume smisel svojega življenja predvsem v ustvarjanju, bodisi pri svojem formalnem poklicnem delu ali zunaj njega, kamor spada v pripravljalni stopnji tudi pridobivanje dodatnega znanja. Kak drugi človek pa razume smisel svojega življenja predvsem v uživanju, ki gotovo zajema najprej njegov počitek in igro, lahko poteka tudi zgolj v njegovem zasebnem življenju in družini, lahko ga pa občutiti celo pri svojem poklicnem delu, če je seveda tako oblikovano, da mu ni ravno zoprno. Tako lahko posameznik temeljni smisel svojega življenja dopolnjuje vsaj delno tudi z nasprotno obravnavanim smislom svojega življenja.

*

Povezovanje posameznika z drugimi ljudmi se lahko pojavlja v okviru samega dela, kjer očitno prihaja do razlik med nadrejenimi in podrejenimi. Toda povezovanje med ljudmi obstaja prav tako na področju počitka in igre. Če želi posamezni človek osebno rasti, se mora učiti od drugih ljudi in sicer ne nujno tako, da ga ti drugi ljudje namensko vzgajajo in poučujejo. Pomembno je tudi samostojno izpopolnjevanje svoje vzgoje in izobraževanja s tem, da se posamezni človek vsemu tistemu, kar mu pri kakem drugem človeku ni všeč, sam povsem izogiba in pri sebi povsem odpravlja, nasprotno pa vse tisto, kar mu je všeč pri drugih, poskuša uveljaviti še pri sebi. Tako hkrati s kritičnim opazovanjem okoli sebe izpopolnjuje samega sebe.

Pri povezovanju z drugimi ljudmi lahko človek hitro zapade njihovem načinu razmišljanja, zlasti še, če svojega načina razmišljanja sam še ni dovolj izgradil. Prav tako lahko nanj hitro vplivajo ideološko politična stališča družbenih grupacij. V preteklosti je bila pri nas zlasti vplivna komunistična partija s svojimi stališči. Posamezni človek se sicer lahko strinja z določenimi končnimi težnjami kake ideološko politične grupacije, toda to še ne pomeni, da se strinja z vsako njeno rešitvijo. Nasprotovanje kaki načelni strankarski rešitvi seveda ni več skladno z osebno vključitvijo v takšno grupacijo. Ko sem kot mlad študent zaradi izstopajočih študijskih rezultatov leta 1949 začel na Ekonomski fakulteti v Ljubljani z dekretom rektorja Univerze v Ljubljani kot provizorni asistent voditi vaje pri predmetu

politična ekonomija, mi je bilo omenjeno, da bi bilo ustrezno, če bi se včlanil v komunistično partijo. Sam sem pa takšen predlog takoj odklonil, ker sem smatral, da to zame ne pride v poštev, ker sem »prevelik liberalec, kadar gre za moj način razmišljanja, in prevelik demokrat, kadar gre za razmišljanje drugih.« Iz istega razloga tudi ne prihaja v poštev moje vključevanje v takšno ideološko politično grupacijo kot je Katoliška cerkev. Izredno zanimivo je, da sta po svojem nastopanju in organizaciji ravno ti dve formalno tako različni ideološki in politični grupaciji izredno sorodni, česar se navadni ljudje ne zavedajo in ne razmišljajo o tem.

*

Pri vsaki ideološki in politični grupaciji je veliko govora o **etiki ali morali** (II). Ko posameznik oblikuje svojo življenjsko filozofijo, ki uravnava njegovo ravnanje, se gotovo pri tem najhitreje sreča ravno s takšnimi rešitvami. Etika (ali filozofija morale) se ukvarja z vprašanjem dobrega in s smernicami človeškega ravnanja v tem pogledu. Morala pa označuje to, kar ima kak posameznik, skupina ali družba za pravilno, ne da bi se kritično spraševali o ozadju tega. Etika išče načela, ki jih je racionalno mogoče uvideti in osnove ravnanja, ki veljajo neodvisno od tradicij, konvencij in avtoritet. Ustrezna načela zasledimo tako v povezavi z raznimi verovanji kot pri razmišljanju filozofov. Že po budizmu mora vsak upoštevati pet dolžnosti: ne sme ubijati, ne sme vzeti ničesar, kar mu ni bilo prostovoljno dano, ne sme živeti nemoralno, ne sme lagati in ne sme jemati opojnih sredstev. Nekaj od tega najdemo tudi v krščanski etiki, ki govori dodatno o krepostih v zvezi z vero, upanjem in ljubeznijo. V okviru kitajskega konfucijanstva je govor o petih krepostih: človekoljubju, poštenosti, dostojnosti, modrosti in iskrenosti oziroma zaupanju. Platon kot filozof je za pogoj moralnega ravnanja postavil štiri kardinalne kreposti: pamet (ali modrost), pravičnost, pogum (ali stanovitnost) in zmernost. Kant kot filozof je menil, da za moralno ravnanje ni odločilno osebno nagnjenje, temveč izpolnjevanje dolžnosti, da se s svojim ravnanjem držimo načel, ki so priznana kot razumna. V skladu s tem mora biti torej vzgib za ravnanje spoštovanje zakona, ne ljubezen do sebe.

V etiki praviloma niso dovolj izčrpno pojasnjena vsa njena pravila vedenja, zato je mnogokrat lažje spoznati najprej tisto, kar ji nasprotuje in je zakonsko celo kaznjivo. Vendar morala ne temelji toliko na zakonsko določenih normah kot na tradicionalnih vrednotah, ki vplivajo na posameznikovo vest. Gre za skupek osebnih, skupinskih in družbenih vrednot, ki urejajo praktično življenje ter delovanje človeka in skupnosti; je kombinacija notranje držbe posameznika in zunanjih pričakovanj družbe. Kaj je za posameznega človeka moralno in kaj je nemoralno, je pa v največji meri povezano z njegovo življenjsko filozofijo. Če vidi človek bistvo svojega življenja v osebni uživanju, je njegovo razmišljanje o nemoralnem zelo zoženo. Nanaša se le na to, da ne sme koga fizično ubiti, če že ne gre za slučajno nesrečo, ali da se ne sme lotiti nikake velike organizirane tatvine, če obstaja nevarnost, da bi bila obsojana. Vse drugo smatra kar za pojave, ki so vključeni v njegovo uživanje. Tako tudi npr. fizično pretepanje kakega človeka in povzročanje poškodb pri tem, zlasti pa umsko vplivanje nanj s kakimi lažmi ali žalitvami. Podobno so lahko tudi male slučajne tatvine le oblika njegovega uživanja. Če človek ne deklarira bistva svojega življenja ravno z osebnim uživanjem, je njegovo dojetje moralnega nekoliko širše, saj iz njega izključuje vsako ubijanje in fizično poškovanje, tatvino, lahko pa tudi že laganje. Čim bolj se človek bliža deklariranju bistva svojega življenja z ustvarjanjem, se razumevanje moralnega še bolj širi. Vse je seveda povezano že s tem, kako človek razume svoje ustvarjanje in v kakšni meri pri tem vključuje tudi koristi drugih ljudi. Toda brž ko v ustvarjanju vidi že svojo vlogo pri delovanju, s katerim si zadovoljuje svoje življenjske potrebe in je koristen tudi drugim ljudem, se mu razumevanje moralnega začne širiti še na razvoj ustrezne pameti oziroma modrosti, povezane s proučevanjem ustrezne teorije. Potemtakem je nemoralen tudi tisti, ki zanemarja zasledovanje ustreznega teoretičnega znanja na za vsakega posebej izbranem področju delovanja. Kdor vidi svoje življenje predvsem v ustvarjanju, povezuje svojo moralo z naslednjimi načeli:

1. Človekoljubnost in spoštljivost,
2. Pravičnost in poštenost,
3. Dostojnost in olikanost,
4. Zanesljivost in iskrenost,
5. Preudarnost in modrost.

S človekoljubnostjo in spoštljivostjo (1) kot znamenjem morale posameznika se začne že nasprotovanje uboju kakega človeka, kar je temeljna splošno uveljavljena etična zahteva. Toda nemoralno je prizadeti komu sploh kake telesne poškodbe, kar preprečuje navsezadnje tudi pretepanje. Nemoralna je ugrabitev človeka, to je omejevanje njegove samostojnosti, kamor spada tudi posilstvo in spolno nadlegovanje. Vsakega drugega človeka je treba jemati spoštljivo in ga ne povsem odklanjati, temveč kvečjemu manj upoštevati, če so kake njegove osebne značilnosti komu nesprejemljive. Do vsakega sočloveka je pošteno gojiti tovariško razmerje, ki lahko vodi celo do prijateljstva, in v primeru moža in žene do njune življenjske skupnosti. Nato se kot nemoralno dejanje lahko pojavlja tudi vprašanje nezvestobe. Človekoljubnost in spoštljivost vključuje še izogibanje osebnim žalitvam in jemanje dobrega imena komu. Res pa je človekoljubnost in spoštljivost lažje konkretno opredeliti z odsotnostjo kakega negativnega kot s prisotnostjo splošnega pozitivnega pojava v tej zvezi.

S pravičnostjo in poštenostjo (2) kot znamenjem morale se začne nasprotovanje tatvini, ki je že na splošno predstavljena kot neetično dejanje. Vendar so enako nemoralne tudi drugačne oblike oškodovanja drugega kot je npr. goljufija ali poneverba, zatajevanje davkov, razne računalniške spletke, a tudi razne oblike življenja na račun drugega. Drugemu človeku ne sme posameznik napraviti nič takega, kar ne bi želel, da bi drugi napravili njemu. S pravičnostjo in poštenostjo je tesno povezano presojanje dejstev skladno z moralnimi in drugimi načeli in ne po osebnih nagnjenjih ali interesih; človek ne sme nikomur prizadeti krivice.

Dostojnost in olikanost (3) kot znamenje morale se navadno začne z izogibanjem laži, kar je že v splošnih etičnih načelih negativno označena. Dostojnost je očitno povezana z resnicoljubnostjo, saj je laž zavestno neresnična izjava, katere namen je zavajati v zmotu, lahko pa gre tudi za čenčo. Dostojnost je v očitnem nasprotju z nevoščljivostjo in zlonamernostjo. Olikanost pa zajema zlasti vedenje, ki izraža, kaže razpoloženje, odnos posameznika do ljudi, okolja. Olikanost je dosti več kot zgolj vljudnost; je lastnost, značilnost človeka, ki se vede in ravna v skladu z moralnimi družbenimi pravili. Zajema še prijaznost, to je kazanje blagega odnosa do ljudi, uvidevnost, to je upoštevanje želja drugih, a tudi prikupnost, to je lastnost, značilnost človeka, ki zaradi urejene zunanosti in lepega vedenja zbuja pozitiven čustveni odnos. Z dostojnostjo gotovo ni združljiva jezljivost, zadirčnost, zmrdovanje, obrekovanje ali prepiranje, vsiljivost, neupoštevanje drugega ali vzvišenost nad drugim človekom. Res je pa včasih težje označiti vse smeri dostojnosti in olikanosti kot pa vse vrste njihovega nasprotja. Končno spada na področje dostojnosti in olikanosti vprašanje osebne skromnosti, ki se kaže v izogibanju prekomernega prehranjevanja, oblačenja, zlasti pa v izogibanju raznih oblik poživil, kamor spadajo ne samo tipični narkotiki, temveč tudi kajenje in prekomerno uživanje pijač.

Zanesljivost in iskrenost (4) je kot znamenje morale je povezana že z zaupanjem posamezniku, to je s prepričanjem drugih, da je sposoben in voljan narediti, kar se od njega pričakuje. Negativno znamenje s tega zornega kota je neizpolnjevanje ali zatajevanje danih obljub. Iskrenosti nasprotno pa je npr. hinavsko govorjenje ali kazanje sebe v drugačni luči kot je resnična, a tudi hlinjenje, to je prikazovanje izmišljenega ali lažnega kot resničnega. Res je pa včasih spet lažje označiti, kaj je s tega zornega kota nemoralno kot pa navesti vse oblike pravičnega ravnanja s tega zornega kota.

Tako smo končno prišli še do *preudarnosti in modrosti (5)* kot znamenja moralnosti. Preudarnost je sposobnost ločevanja bistvenega od nebistvenega, modrost pa sposobnost prodorno misliti in ustrezno ravnati. Modrost je več kot zgolj vednost; vednost je dejstvo, da nekdo nekaj ve, da ima nekaj v zavesti na podlagi zaznav, obveščeniosti, učenja, študija. Modrost je več kot zgolj znanje; znanje je izurjenost, sposobnost za kako delovanje. Res pa sta vednost in znanje pogoja za modrost, modrost pa pogoj za utemeljene zaključke, h katerim je naravnana preudarnost. Tako pridemo še do spoznanja, da je celo neznanje lahko povezano z nemoralnostjo.

*

Že v okviru razpravljanja o etiki smo se dotaknili **vprišanja logike** (I) kot doslednega razmišljanja in razumnega sklepanja. Prav tako smo spoznali tudi, da na opredeljevanje nemoralnih dejanj lahko bistveno vpliva filozofsko obravnavanje smisla življenja posameznika. Zato kaže sedaj še nekoliko več povedati o tem, kaj je treba razumeti z ustvarjanjem in kaj z uživanjem kot opredeljenim smislom življenja posamezne osebe.

Pri najbolj splošnem in običajnem razmišljanju je ustvarjanje zgolj vrsta delovanja. Delovanje je lahko proizvajalno ali neproizvajalno, torej z opredmetenim učinkom ali brez njega. Na višji ravni razmišljanja pomeni ustvarjalnost nenehno odkrivanje novih možnosti na normalnem delovnem področju in preišljeno dolgoročno vizijo delovanja na njem, ki se uspešno uresničuje; ustvarjalnost v tem pomenu je nekaj drugega kot uspešno posnemanje. Na nižji ravni nasprotno pomeni ustvarjalnost kakršnokoli udeležbo pri nastajanju proizvodov ali storitev na normalnem delovnem področju; ustvarjalnost lahko vključuje tudi spodbujevanje drugih. Anton Trstenjak v svoji knjigi *Psihologija ustvarjalnosti* (Ljubljana 1981) navaja po Taylorju naslednje vrste ustvarjalnosti: a) ekspresivna ustvarjalnost je temeljna in zasnovana na ponavljanju pri nastajanju proizvoda ali storitve, b) produktivna ustvarjalnost je že povezana z novo stopnjo pri ustvarjanju proizvoda ali storitve, čeprav še ne gre za kake posebne novosti, c) inventivna ustvarjalnost že razodeva izvirnost, č) inovativna ustvarjalnost vodi do novih idej, d) vrhunska ustvarjalnost pa vsebuje že zasnove docela novih principov na najbolj splošni in temeljni ravni (cit.delo, str. 13-14). Ustvarjanje se nasploh lahko pojavlja kot 1) poslovno delovanje, 2) znanstveno delovanje, 3) umetniško delovanje, ustvarjalnost pa kot 1) tehnična ustvarjalnost, 2) znanstvena ustvarjalnost, 3) umetniška ustvarjalnost. »Znanstvena ustvarjalnost je mišljena predvsem kot razumsko odpiranje in reševanje problemov, ki se utegne razvijati tudi na zgolj praktičnem območju, kamor sodijo vsi nešteti uradni in neuradni patenti ali izumi od najnovejših samokrmilnih elektronskih naprav v vesoljskih raketah pa vse nazaj do premalo občudovanega davnega izuma preproste šivanke in samokolnice« (cit.delo str. 33). Posamezni človek je ustvarjalen, ker mu to daje osebno zadoščenje, ker mu pogloblja zavest samega sebe in šele v ustvarjalnem delu uresničuje samega sebe, najde sebe in doseza svoj višek. Seveda je v vsakem primeru njegova ustvarjalnost povezana z ustreznim proučevanjem teorije in pridobivanjem praktičnih izkušenj za potrebe rednega delovanja, pri višji ustvarjalnosti, znanstveni in umetniški ustvarjalnosti pa je potrebna tudi ustrezna osebna nagnjenost in celo že prirojena sposobnost.

V nasprotju z ustvarjanjem je uživanje praviloma povezano s trošenjem in ne z ustvarjanjem v okviru delovanja, zato zanj ni potrebno pridobivati nikakih teoretičnih spoznanj, niti praktičnih izkušenj. Že grški filozof Aristip, Sokratov učenec je učil, da je cilj življenja doživeti čim več telesnih užitkov in da je sreča vsota vseh doživetih užitkov. Znano je, da so bogataši bili v vsej zgodovini skrajni uživači. Kot pravi psiholog Erich Fromm v svoji znani knjigi *Imeti ali biti* (slovenski prevod 2004), so nauk, da je cilj življenja izpolnitev vsake človekove želje, »prvič po Aristipu jasno izrazili filozofi v 17.in 18.stoletju. To je bilo pojmovanje, ki se je zlahka pojavilo, ko je blagor nehal pomeniti blagor za dušo, ampak je pomenil gmotni, denarni blagor« (cit.delo, str.10). »Potrošništvo je ena izmed oblik posedovanja, in to v sodobni bogati industrijski družbi morda najpomembnejša« (str.30). V svoji znameniti knjigi pojasnjuje razmišljanje o ustvarjanju kot bistvu življenja posameznika kot življenjsko usmeritev »biti«, razmišljanje o uživanju kot bistvu življenja posameznika pa kot življenjsko usmeritev »imeti«. Sorazmerna prevlada ene ali druge usmeritve določa značaj posameznika, način njegovega razmišljanja, čustvovanja in delovanja ter osnovni slog njegovega življenja. »Osnovni pogoji za usmerjenost k biti so neodvisnost, svoboda in kritični razum. Temeljna značilnost tega načina življenja je dejavnost, vendar ne kot zunanja dejavnost, zaposlenost, ampak notranja dejavnost, ustvarjalna uporaba človeških možnosti. Biti dejaven pomeni izraziti svoje sposobnosti, svojo nadarjenost, bogastvo človeških darov, ki jih ima – čeprav v različni meri – vsako človeško bitje. Biti dejaven pomeni obnavljati samega sebe, rasti, se razdajati, ljubiti, presegati ujetost svojega izoliranega jaza, se zanimati, poslušati, dajati« (cit.delo str.83). Značajska usmerjenost k imeti se kaže kot samoljubje

in sebičnost, težnja k biti pa kot ustvarjalnost, spodbujevalnost in moralnost, izražena tudi kot nesebičnost, dobrot, sočutje, vzajemnost in ljubezen. Kjer obstaja zavest o ustvarjalnosti, spodbujevalnosti in moralnosti kot izhodišče življenja, je mogoče trditi, da je takšen posameznik na najboljši poti, da bo svojo odličnost tudi dosegel.

Nekatere izjemne osebnosti se teoretično ukvarjajo z logiko poklicnega delovanja določene vrste in celo osebnega ravnanja; mišljeni so pisci ustreznih teoretičnih razprav, tudi takšnih, ki obravnavajo etiko in estetiko in ne samo logike kot takšne. Profesorji se na takšen način ukvarjajo z vprašanji logike, etike in estetike v svojem delovnem času, medtem ko bralci njihovih razprav s tem namenom uporabljajo pogosto svoj prosti čas, ko svoje normalno drugačno delo že opravijo.

*

Življenjska filozofija se poleg vprašanj etike in logike dotika še **estetike** (III). V tem primeru imamo opravka s čutnim zaznavanjem in dojemanjem lepote in harmonije. Največkrat je estetikavezana na umetnost, ki zajema poenostavljeno besedno umetnost, oblikovalno umetnost, glasbeno umetnost, arhitekturno umetnost in gledališko umetnost. Posameznik mora biti sposoben ne samo razumeti tamkajšnje dosežke in uživati ob njih, temveč v nekaterih primerih tudi kaj ustvarjati na teh področjih. S tem pa je spet povezano ustrezno vzgajanje in izobraževanje.

Nekateri poklicno aktivno nekaj ustvarjajo na področju umetnosti. Za njih je estetika vključena v njihov delovni čas. Takšni so poklicni pisatelji leposlovja, slikarji, kiparji, glasbeniki, arhitekti ali gledališki igralci. Zlasti pri glasbenikih šteje kot njihovo delovno ustvarjanje tudi reproduciranje njihovih skladb na koncertih, na katerih nastopajo kot izvajalci. Za številne druge je pa celo aktivno ukvarjanje z umetnostjo le igra ali uporaba njihovega prostega časa za igranje kakega inštrumenta za lastno razvredilo. Večinoma se pa ljudje le pasivno ukvarjajo z umetnostjo v okviru svoje igre, ko berejo kake knjige, poslušajo koncerte in obiskujejo gledališke ali filmske predstave, razstave slik in kipov itd., za kar pravtako lahko uporabljajo svoj prosti čas zunaj delovnega časa na drugačnem področju.

Ko sem se sam na podlagi 10 letnega glasbenega šolanja, ki ga sedaj teoretično osvetljujem kot igro za pridobitev znanja, pet let deloval kot stalni član velikega Zabavnega orkestra Radia Ljubljana, je to mogoče sedaj pravtako teoretično označiti kot poklicno delo, ki je vodilo do mojega rednega mesečnega zaslužka, ne pa kot igro za zadovoljevanje osebnih potreb v okviru prostega časa. Slično bi teoretično bilo mogoče osvetljevati celo moje horarno delo kot provizornega asistenta na Ekonomski fakulteti v Ljubljani kot poklicno delo vzporedno s študijem kot igro, saj sem tudi zanj prejel mesečni honorar. Lle če bi takšno začetno pedagoško delo osvetljeval kot način pridobivanja pedagoških izkušenj za kasnejše življenje, bi ga bilo mogoče teoretično osvetljevati kot igro in zanemariti zaslužek pri njem. Vidimo torej, kako je mogoče različno presojati delovanje kakega človeka, če izhajamo iz različnega obravnavanja smisla življenja ter pri tem upoštevati teoretično interpretacijo dela, počitka in igre.

*

Ločeno od lastne življenjske filozofije se v določeni meri pojavljajo razmišljanja o **osebnost označujočih psihičnih lastnostih**, ki so lahko podedovane ali pa samostojno pridobljene in oblikujejo enkratnost posameznega človeka. Nanašajo se lahko na temperament (a) in značaj (b) posameznega človeka, ki ju ne smemo istovetiti.

Temperament (a) se nanaša na način reagiranja, je konstitutiven in nespremenljiv. Že Hipokrat je razlikoval štiri temperamente (a): kolerični, sangvinični, melanholični in flegmatični temperament.

Sangvinični in kolerični temperament sta načina reakcije, ki jo označuje visoka razdražljivost in hitra sprememba odziva, pri čemer je odziv pri sangviničnem temperamentu manjši, pri koleričnem temperamentu pa večji. Flegmatični in melanholični temperament nasprotno označuje stalni, vendar počasni odziv na razdražljivost, pri čemer je odziv pri flegmatičnem temperamentu manjši in pri melanholičnem temperamentu večji.

Značaj (b) pa bistveno oblikujejo izkušnje posameznika, zlasti izkušnje v mladosti, do določne meje pa tudi na podlagi kasnejših spoznanj in vrst doživljajev. Značaj je relativno stalna oblika, v kateri se človekova energija kanalizira v procesu asimilizacije in socializacije. V zvezi z značajem je po mnenju Ericha Fromma treba razlikovati njihove neproduktivne usmeritve od produktivne usmeritve. Ta avtor namreč povezuje razumevanje produktivnosti človeka izključno z njegovo samozavestjo, njegovo neproduktivnost pa z drugačnimi povezavami človeka z drugimi.

Oseba s *prejemniško neproduktivno usmeritvijo* občuti, da je vir vsega dobrega zunaj nje in je prepričana, da je edini način, da pride do tistega, kar želi, pa naj je to nekaj materialnega ali presenečenje, ljubezen, znanje, užitek – prejem iz takšnega zunanjšega vira. Takšna oseba potrebuje nekakšnega pomagala, ki mu je tudi zahvalna in lojalna. Oseba z *izkoriščevalno neproduktivno usmeritvijo* ne pričakuje dobiti stvari od drugih samo z darili, temveč jih od njih jemlje lahko s silo ali s prevaro. Oseba z *varčevalno neproduktivno usmeritvijo* ne pričakuje, da bi dobila kaj iz zunanjega sveta, zato je usmerjena k varčevanju in omejevanju porabe tistega, kar ima sicer na razpolago s svojim delovanjem. Oseba s *tržno neproduktivno usmeritvijo* doživlja sebe tako kot prodajalca in sebe kot blago ter je njeno samospoštovanje odvisno od okoliščin zunaj nje; če je človek uspešen, ima vrednost, če ni uspešen, je brez vrednosti. Oseba s *produktivno usmeritvijo* pa ni odvisna od nikogar, ki bi kontroliral njene sile, vodena je z lastnim razumom in lahko uporablja svoje sile le, če jih pozna in jih ve kako in kdaj uporabiti. Produktivnost pomeni, da doživlja sebe kot utelešenje svojih sil in kot dejavnika razpolaganja z njimi. Najbolj prepričljivo je produktivnost povezovati z umetniško kreativnostjo. Vendar niso niti vsi umetniki produktivni v tem pomenu, saj utegne konvencionalno slikarstvo zajemati tudi zgolj tehnično veščino fotografskega reproduciranja na platno. Pri na tem mestu pojmovani produktivnosti pa nimamo opravka s praktičnimi rezultati, temveč z značajem človeka glede na njegovo orientiranje v pogledu sveta in samega sebe v procesu življenja. Kot pravi Eric Fromm v svoji knjigi »Človek za sebe« je produktivnost človekova sposobnost, da uporablja svoje moči in da uresniči možnosti, ki so mu lastne. Produktivnost pomeni, da človek doživlja sebe kot utelešenje svojih moči.

*

Pomembno je **spoznavanje in usmerjanje samega sebe**. Samo kdor zna kritično oceniti samega sebe, lahko ocenjuje tudi druge. Dober poznavalec ljudi ne bo nikoli precenjeval samega sebe, zelo natančno bo poznal meje svojih sposobnosti. Le tako bo tudi spoznal, kako mora ravnati, da bo postal uspešnejši. Človek se mora zavedati svojih potencialnih sil in sposobnosti, da bi vedel, kako jih lahko najbolje razvija in povečuje ter kakšni so njegovi življenjski cilji. Vse to ni prav nič lahko. Zato je tudi tako malo ljudi, ki bi se zares poznali. Močne notranje sile v človeku se upirajo spreminjanju predstav o samem sebi. Poleg tega ni dovolj, da vemo, kakšne napake imamo, ampak nam mora to spoznanje preiti v meso in kri. Za to pa je potrebno nenehno miselno in čustveno prilagajanje. Da bi človek spoznal samega sebe, si mora to resnično želeti in biti do sebe povsem iskren, saj drugače ni mogoče prepoznati zlasti svoje negativnosti. Da bi lahko izgrajeval svojo osebnost, mora najprej dobro poznati takšne človeške vrline kot so dobrotljivost, poštenost, iskrenost in druge, a tudi takšne pomanjklivosti kot so zavist, ljubosumnost, zasvojenost z mamili, tobakom, alkoholom itd. Ko spozna svoje pozitivne kot tudi svoje negativne značilnosti, spozna človek svoj značaj kot celoto izrazitih psiholoških potez, ki ga opredeljujejo in po katerih se razlikuje od drugih oseb. Značaj človeka oblikujejo njegovi posamezni postopki, pri čemer njegovo obnašanje izhaja iz njegovega razmišljanja.

Iz tega sledi, da brez spremembe razmišljanja ne prihaja do spremembe obnašanja in s tem pridobivanja vrlin, niti odrekanja zasvojenosti. Zgolj z zornega kroga družbe prihaja do sklepov o tem, ali je njegov značaj dober ali slab. Govor je o družbenem spoznanju, kako posameznik deluje na svoje okolje. Koliko je kdo vreden za svojo skupnost, je odvisno predvsem od tega, koliko je njegovo razmišljanje, občutenje in delovanje usmerjeno k izboljševanju življenja drugih ljudi. Glede na njegovo obnašanje je s tega zornega kota mogoče reči, da je dober ali slab človek.

Človek si stalno postavlja kake cilje, s katerimi želi zadovoljevati svoje potrebe. Splošni cilji, ki jih najdemo pri obnašanju posameznika, zajemajo a) ohranitev življenja, b) varnost, c) zadovoljnost, č) spodbudo. Prva dva cilja izražata motiv pomanjkanja, druga dva cilja pa motiv pridobivanja. Oba motiva sta značilna za vsakega človeka, vendar se njuna relativna vrednost bistveno razlikuje pri različnih osebah. Značilnost vsake osebe je, da stalno nekaj želi, da razširja krog svojih potreb in da sebi postavlja raznovrstne cilje. Vse njegove težnje pa pogojujeta dve vrsti dejavnikov. Prvi so individualni dejavniki: raven izobraženosti posameznika, njegove želje in potrebe, njegove materialne možnosti. Drugi so družbeni dejavniki: zakonske in običajne norme, kultura okolja, organizacija družbenega življenja. Cilj je treba postaviti tako, da njegova uresničitev omogoča občutek dviganja lastne osebnosti do ravni, na kateri spozna, da je njegovo življenje življenja vredno.

Pri postavljanju ciljev odloča človek tudi o poteh, po katerih bo prišel do njih. Kako bo zaznal pot do svojega cilja, je odvisno od celote okoliščin, v katerih se nahaja. Pot do cilja včasih zajema tudi podcilje, ki jih posameznik mora uresničiti, da bi prišel do svojega končnega cilja. Ti podcilji lahko postanejo tudi samostojni cilji, neodvisni od ciljev, ki so mu prehodno služili. Tako je npr. dopolnilno izobraževanje za koga samo vzporedni cilj, s katerim uresniči končni cilj – zaposlitev na boljšem delovnem mestu. Človek mora svoje cilje postavljati tako, da niso v nasprotju s cilji drugih ljudi. Zato mora pazljivo odločati o svojih ciljih, neznanje pa je glavni razlog za napačno odločitev. Za kaj se človek odloča, je odvisno v glavnem tudi od tega, ali je za njega pomembnejše materialno ali duhovno bogatstvo, tj. imeti kaj ali biti nekdo. Oseba, ki svoje razmišljanje usmerja predvsem na materialno bogatstvo, misli samo na sebe in svoje potrebe in ne upošteva potrebe drugih ljudi.

Človek postavlja sebi cilj, da bi ga tudi uresničil. Da pa bi pri tem uspel, mora biti predvsem siguren v sebe. Posameznik, pri katerem obstaja dvom v lastne moči in sposobnosti, ne bo nikoli dosegel karkoli pomembnejšega. Brez jasne predstave o svojem cilju in načinu njegovega uresničevanja nima njegovo delovanje motivacijske moči. Poleg tega mora biti človek odgovoren do sebe in svojih nalog in vztrajen pri stremljenju uresničiti postavljeni cilj. Ne sme se vdati malodušju in lenobi. To, kar človeku ovira in včasih celo prepreči uresničiti cilje, so pa: a) kak naravni dejavnik, npr. časovna ali vremenska ovira b) kak družbeni dejavnik, npr. predpis, pravilo ali norma, c) posameznik sam, npr. osebna težava pri zaposlitvi, družini ali drugod, č) psihološka ovira, npr. konflikt dveh različnih rešitev. Z uresničevanjem svojih ciljev človek potrjuje samega sebe, postaja bogatejša osebnost.

Živeti razumno pomeni vedno ravnati modro. Bistvena značilnost modrega človeka je, da je sposoben pravilno presojati o tem, kaj je za njega dobro in koristno, kaj pa slabo in škodljivo. Moder človek pri svojem obnašanju ne sledi samo načelu stvarnosti, temveč tudi umerjenosti. Izogiba se predsodkom in se zna tudi opravičiti, če je to primerno.

*

Človek si ureja svoje življenje v skladu s svojo lastno življenjsko filozofijo v okviru možnosti, ki so mu dane, ali ki si jih je sam ustvaril. Drugi ljudje ga pa presojajo na svoj način. Zlasti so lahko posebni predmet presojanja izstopajoče osebe, pri katerih je mogoče govoriti o njihovi **osebni odličnosti**. S takšnimi vprašanji sem se ukvarjal v 1. poglavju svoje knjige »O osebni in poslovni odličnosti« (Ljubljana 2010). Odličnost posameznega človeka je treba presojati z zornega kota njegove izobraženosti, olikanosti, preudarnosti, prizadevnosti, izvirnosti, zanesljivosti, podjetnosti,

voditeljskosti, pravičnosti, resnicoljubnosti, poštenosti, plemenitosti in samozavednosti. Imamo torej 13 znakov in ni rečeno, da je posameznik z zornega kota vsakega od teh 13 znakov enako ugodno ocenjen. Za celovito poenoteno sodbo o njem pa je treba premisliti, ali so vsi znaki v danih okoliščinah enako pomembni. Z nekaterimi od teh znakov smo se že srečali zlasti pri obravnavanju morale posameznika v okviru njegove življenjske filozofije. Sedaj se pa z njimi ukvarjamo z zornega kota ocenjevalcev odličnosti posameznega človeka, ko je treba biti bolj podroben. Koristno je, da se tega zaveda tudi posamezni človek v okviru svoje življenjske filozofije.

Izobraženost (1) je lastnost, značilnost človeka, ki ima načrtno razvite sposobnosti za delovanje na svojem strokovnem področju in je seznanjen tudi z dosežki zunaj njega. Ne gre samo za formalno strokovno izobrazbo na ustrezni ravni in nenehno strokovno izpopolnjevanje v zvezi s tamkajšnjimi novimi dosežki, temveč tudi za splošno kulturno razgledanost in znanje jezikov. Gre za človeka, ki veliko ve in od katerega se je mogoče veliko naučiti.

Olikanost (2) je lastnost, značilnost človeka, ki se vedno lepo vede in tudi lepo govori. Z njim je vedno mogoče navezati stike, kar omogoča dogovarjanje, sodelovanje, medsebojno spoznavanje. Nikoli ne deluje odbijajoče, to je, ne zbuja negativnega, odklonilnega odnosa, ni zoprni, to je, ne zbuja močnega občutka nelagodja.

Preudarnost (3) je lastnost, značilnost človeka, ki s podrobnim proučevanjem dejstev, podatkov prihaja do utemeljenih zaključkov. Gotovo ne moremo govoriti o preudarnosti pri nekom, ki ni dober poznavalec dovolj širokega strokovnega področja ali ki ne zna svojega znanja uporabiti. Preudarnost je tudi sposobnost ločevanja bistvenega od nebistvenega. Preudarnost lahko povežemo še z inteligenco, s katero mislimo: a) zmožnost posameznika, da se prilagaja novim nalogam in okoliščinam, b) zmožnost zaznavati, vzpostavljati in uporabljati razmerja med stvarmi, c) zmožnost odpirati in reševati probleme, č) zmožnost ustvarjalnega mišljenja.

Prizadevnost (4) je lastnost, značilnost človeka, ki ni zgolj delaven na svojem strokovnem področju, temveč želi uresničiti tudi nove cilje, ni torej ravnodušen, brezbrizen, ki bi bil zadovoljen z obstoječim.

Izvirnost (5) je lastnost, značilnost človeka, ki ni odvisen od obstoječih predlogov, nazorov in navad drugih ljudi, temveč samostojno postavlja nekaj drugega, česar prej še ni bilo. Povsem ustvarjalno mišljenje zahteva opustitev prejšnjega, v navadi utirjenega gledanja na problem; o odličnosti gotovo ne moremo govoriti pri človeku, ki je zgolj posnemovalec koga drugega.

Zanesljivost (6) je lastnost, značilnost človeka, na katerega se je mogoče zanesti in ki ne zbuja nobenega dvoma o tem, da bo uresničil tisto, kar je obljubil ali kar se od njega pričakuje. Povezana je z njegovo skrbnostjo, vztrajnostjo in discipliniranostjo.

Podjetnost (7) je lastnost, značilnost človeka, ki se pri svojem delu loteva novih in novih nalog in ki je zaradi svoje preudarnosti in modrosti sposoben prevzeti tudi tveganja v zvezi s svojim delovanjem. Povezana je z njegovo voljo, pogumom in izrabljanjem priložnosti.

Voditeljskost (8) je lastnost, značilnost človeka, ki zna voditi druge ljudi in uresničevanje česa ter organizirati in uskladiti delovanje pa tudi spodbuditi sodelavce k doseganju postavljenih ciljev. Povezana je z njegovim dajanjem zgleda za posnemanje in skrbjo za složnost, predvsem pa z njegovim osebnim ugledom.

Pravičnost (9) je lastnost, značilnost človeka, ki pri presojanju in vrednotenju upošteva dejstva ter ravna v skladu z moralnimi in drugimi načeli, in ne po osebnih nagnjenjih in interesih. Povezana je z dobrim poznavanjem danih okoliščin in z življenjem v položaj drugega.

Resnicoljubnost (10) je lastnost, značilnost človeka, ki upošteva le tisto, kar je skladno z dejstvi, kar se dogaja in ni posledek izmišljanja.

Poštenost (11) je lastnost, značilnost človeka, ki obvladuje moralno slaba nagnjenja in teži k dobremu, pa tudi človeka, ki se ne okorišča z oškodovanjem drugega. Njena nasprotja niso samo tatvine zatajeni davki, temveč tudi goljufije in prevare.

Plemenitost (12) je lastnost, značilnost človeka, ki rad pomaga drugim ljudem. Povezana je z dobrotljivostjo, to je izkazovanjem dobrote, in dobrodušnostjo, to je značilnostjo človeka, ki je mirne, prijazne narave.

Samozavednost (13) je lastnost, značilnost človeka, ki ima v sebi sodilo pravilnosti svojega ravnanja, svojo vest, to je občutek, zavest o moralnosti lastnega ravnanja, mišljenja, ki zbuja občutek moralne odgovornosti. Izključuje pa bahavost, to je postavljaštvo s hvaljenjem samega sebe, kakor tudi domišljavost, to je pretirano dobro mnenje o sebi, ali pa nadutost, to je preziranje in zaničevanje drugih. Samozavednost pomeni tudi kritično presojanje samega sebe in je glavni znak zrele osebnosti, ki je lahko povezan celo z njeno skromnostjo.

Nekateri znaki osebne odličnosti posegajo na etična načela, ki so obravnavana v okviru življenjske filozofije, nekatera pa bolj na vprašanja, povezana z logiko. Spoznanja o tem, kako je na splošno treba ocenjevati odličnost človeka, seveda lahko tudi vplivajo na gradnjo lastne življenjske filozofije.

*

Če presojamo odličnost ljudi, je treba upoštevati, da so sodila zanjo drugačna, če mislimo na delovanje ljudi, ki odločajo pri poslovanju, ali preprosto, na kakega vodilnega poslovnega človeka v podjetju. V takšnem primeru je kot sodila **poslovne odličnosti posameznega človeka** treba upoštevati njegovo prizadevanje v pogledu načrtovalnosti, uresničevalnosti, organiziranosti, usklajevalnosti, spodbujevalnosti, spoznavalnosti, varčnosti, učinkovitosti in uspešnosti podjetja. O tem sem več pisal v 3. poglavju svoje že omenjene knjige. Spet ni rečeno, da je kakovost tistega odločevalca, katerega odličnost je predmet presojanja, z zornega kota vsakega od teh 10 znakov enaka. Za oblikovanje sintetične sodbe pa je spet treba pripisati oceni pri vsakem od teh sodil ustrezni ponder, ki je seveda odvisen tako od vloge posamezne osebe v podjetju kot tudi od značaja samega podjetja. Spet je koristno, če se takšnega razmišljanja zaveda tudi posamezni človek v okviru svoje življenjske filozofije.

Načrtovalnost(1) je značilnost delovanja podjetja in sposobnost poslovnega človeka pri oblikovanju načrtov dobro premišljenega in usklajenega usmerjanja prihodnjega poslovanja podjetja. Pri tem mora na podlagi svojega znanja in izkušenj upoštevati interese, kulturo in splošno zadovoljstvo z rešitvami.

Uresničevalnost (2) je značilnost delovanja podjetja in sposobnost poslovnega človeka že pri odločanju o sprejemanju načrtov podjetja, ki jih je možno uresničiti kot tudi o samem uresničevanju sprejetih načrtov. Pri tem mora strokovnjak na podlagi svojega znanja in izkušenj izbrati pravilni izbor rešitev in upoštevati hitrost njihovega uresničevanja.

Organiziranost (3) je značilnost delovanja podjetja in sposobnost poslovnega človeka pri vzpostavljanju ustroja celotnega delovanja podjetja za uresničevanje postavljenih nalog in pri njegovem delovanju. Obravnavani človek mora na podlagi svojega znanja in izkušenj preišči in izbrati prave metode v podjetju in izpeljati nadzor nad njihovo izvedbo.

Usklajevalnost (4) je značilnost in sposobnost poslovnega človeka, da na podlagi svojega znanja in izkušenj vzpostavi enotnosti delovanja vseh delov podjetja ob razumevanju njihove vključitve v celoto.

Spodbujevalnost (5) je značilnost in sposobnost poslovnega človeka, da na podlagi svojega znanja in izkušenj pridobi podporo za uresničitev svojih zamisli za doseganje ciljev.

Spoznavalnost (6) je značilnost in sposobnost poslovnega človeka, da na podlagi svojega znanja in izkušenj vedno ve, kaj se dogaja v podjetju in razlikuje tamkajšnje bistvene pojave od nebistvenih.

Obvladovalnost (7) je značilnost in sposobnost poslovnega človeka, da se na podlagi svojega znanja in izkušenj na pravi način in pravočasno odzove na pojave v podjetju, ki jih je treba obvladovati.

Varčnost (8) je značilnost delovanja podjetja in sposobnost poslovnega človeka, da na podlagi svojega znanja in izkušenj povzroča čim manjše izdatke in stroške za izvajanje sprejetih nalog in se odpove takšnim nalogam, ki niso nujne.

Učinkovitost (9) je značilnost delovanja podjetja in sposobnost poslovnega človeka v njem, da na podlagi svojega znanja in izkušenj omogoča z danimi vložki v podjetju doseči čim večje učinke ali dani učinek s čim manjšimi vložki ter z vrednostnega zornega kota čim večje prihodke v primerjavi z odhodki.

Uspešnost (10) je značilnost delovanja podjetja in sposobnost poslovnega človeka v njem, da na podlagi svojega znanja in izkušenj omogoča čim večjo stopnjo uresničevanja ciljev ter z vrednostnega zornega kota pa čim večji dobiček v primerjavi z vloženi sredstvi oziroma kapitalom.

V okviru običajne življenjske filozofije skoraj ne najdemo takšnih razmišljanj, ki so v ozadju presojanja poslovne odličnosti posamezne osebe v podjetju, saj se pri tem ukvarja takorekoč le z ustreznim znanjem in izkušnjami. Kdor se ukvarja s poslovanjem in želi pri tem dosegati oznake odličnosti, pa mora takšna spoznanja vključiti tudi v svojo življenjsko filozofijo.

*

Človek je v svojem življenju lahko na kak način vključen v določeno podjetje ali pa ima vsaj kake kontakte z njim. Zato je koristno, če se v okviru svoje življenjske filozofije zaveda tudi, kako je treba presojati odličnost posameznega podjetja. V svoji že imenovani knjigi sem v 2. poglavju utemeljeval, da je **odličnost posameznega podjetja** treba presojati glede na njegovo razmerje do lastnikov, do zaposlencev, do odjemalcev, do poslovnih in finančnih dobaviteljev, do države, do naravnega okolja, do družbenega okolja, do razvoja ljudi in do narodnogospodarskega razvoja. Vodilni zaposleni v vsakem podjetju imajo nato tudi dolžnost na svoj način v okviru danih možnosti prispevati k uresničevanju odličnosti podjetja. V prikazanem pomenu seveda spet ni rečeno, da je z zornega kota vsakega od teh 10 vidikov sodba o odličnosti podjetja enaka. Da bi prišli do sintetične enotne sodbe, je posameznim vidikom treba pripisati ustrezne ponderje, ki so pa odvisni tudi od značaja posameznega podjetja in ni rečeno, da je posamezni vidik pri vseh podjetjih enako pomemben.

Razmerje do lastnikov (1) je izraženo z letno dobičkonosnostjo kapitala, ki so ga vložili lastniki, ter z zagotovljeno trajnostjo njegovega oplojevanja.

Razmerje do zaposlencev (2) je izraženo z višino zaslužkov zaposlencev, z njihovo socialno in zdravstveno varnostjo ter splošnim vzdušjem, ki vlada v podjetju.

Razmerje do odjemalcev proizvodov in storitev (3) je izraženo s kakovostjo in ceno proizvodov in storitev, z roki njihove dostave in s trajnostjo oskrbe.

Razmerje do poslovnih in finančnih dobaviteljev (4) je izraženo z njihovo zanesljivostjo, vezano na plačilno sposobnost podjetja.

Razmerje do države (5) je izraženo z obstojem javnih naročil in normalnim izpolnjevanjem davčnih obveznosti.

Razmerje do naravnega okolja (6) je izraženo predvsem s tem, da podjetje ne prispeva k kemičnem onesnaževanju okolja, kopičenju vseh vrst odpadkov, degradaciji prsti, širjenju puščav, krčenju gozdov ter zmanjševanju biološke in genetske raznovrstnosti.

Razmerje do družbenega okolja (7) je izraženo predvsem z razvojem gnotne podlage življenja ljudi in ureditvijo prostora, na katerem obstaja podjetje.

Razmerje do tehnično-tehnološkega razvoja (8) je izraženo predvsem z novimi izumi in ustreznimi izpopolnitvami v podjetju.

Razmerje do razvoja ljudi (9) je izraženo predvsem s spodbujanjem dodatnega izobraževanja zaposlenih v podjetju.

Razmerje do narodnogospodarskega razvoja (10) je izraženo predvsem z vplivom podjetja na gospodarsko moč države kot celote ali pa posameznega njenega območja.

Vidimo, da se z zahtevami, ki se pojavljajo pri podjetjih, že močno odmikamo od tistega, kar je največkrat vsebovano v življenjski filozofiji posameznika, očitno pa vpliva na obseg njegovega izobraževanja, zlasti še, če želi uresničevati svoje ustvarjalne nagibe v takšnih podjetjih.

*

Tako smo prišli še do **vprašanja življenjske filozofije o prijazni smrti**. Trajanje človekovega življenja se v sodobnosti čedalje bolj podaljšuje, zato je koristno razmišljati ne le o jeseni življenja, temveč tudi o zimi življenja, ki se začne po 75 letu starosti. O tem sem kot prvi začel pisati že v zadnjem poglavju svoje omenjene knjige in se izognil dotedanem vljudnostnem podaljševanju označevanja jeseni življenja. V zimi svojega življenja praviloma človek v glavnem ne more nič več dajati kaj drugim ljudem, temveč jim je kvečjemu v nadlego. Blagohotna kap zadene le nekatere, čedalje več pa je nesrečnikov, ki umirajo dolgo, v bolečinah in blodnjah. Kdor utemeljuje smisel svojega življenja v ustvarjanju, smisla ne vidi več, ker nič ne ustvarja. Tisti, ki utemeljuje smisel svojega življenja v uživanju, ga tudi ne vidi več zaradi zdravstvenih težav. Zato prihaja do zamisli, da človeku ne kaže več umetno podaljševati življenja ob neogibnem podaljševanju bolečin. Pojavlja se zamisel evtanazije ali zdravniške pomoči pri samomoru, čemur pravijo tudi prijazna ali dostojanstvena smrt. V državah, kjer je dovoljena, morajo o tem odločati ljudje pri polni zavesti in prištevnosti. Pri nas pa zaenkrat še ni dovoljena, ker so proti njej nekateri zaradi neutemeljenega razmišljanja o svetosti življenja, zlasti pa, ker pač sami še niso prišli v položaj, ko bi jim bilo nadaljnje življenje odvečno. Proti so tudi zdravniki, da jim kdo ne bi očital povročitev smrti, zlasti pa, ker bi jim odpadlo številno manipuliranje s težko obolelimi. Podpornik evtanazije slovenski evropski poslanec Ivo Vajgel je v tej zvezi dejal. «Tako kot je temeljna človekova pravica do življenja, je človekova pravica tudi do dostojanstva v vseh trenutkih

bivanja. Ena teh je tudi dostojanstvo ob koncu življenja, možnost, da se vsakdo, ki zaradi bolezni ali drugih okoliščin trpi bolečine in mu medicinska stroka ne more več pomagati, svobodno poslovil od svojega življenja«. Kar se tiče lastnega ukrepanja prihaja tako posamezni človek do zamisli, da bi mu ob takšnih okoliščinah najbolj koristila uporaba kakega sredstva, ki bi ga brez dodatnih bolečin lahko uspavalo tako, da se ne bi nikoli več zbudil. Njegovo slovo bi potekalo brez kakršnegakoli vnaprejšnjega ceremoniala, vendar ob njegovem zavedanju, da se poslavlja.. Zadnje srečanje z najbližjimi bi npr.lahko povsem neformalno potekalo ob sicer običajnem srečanju pri praznovanju njegovega rojstnega dne. Tedaj bi se v razgovorih z vsakim navzočim lahko še zadnjikrat spominjal pomembnejših preteklih srečanj z njim, mu predstavil svoje zadnje mnenje o čem, mu kaj svetoval in se mu tudi opravičil, če mu je v zvezi z njim česa žal. Tako bi se tudi osebno poslovil od njega. Po takšnem dejansko poslovilnem srečanju s svojimi najbližnjimi bi se pa ukvarjal samo še s samim seboj in svojo odločitvijo o smrti.

GOSPODARSKO IN FINANČNO RAZMIŠLJANJE V GOSPODINJSTVU

V zvezi s poslovanjem se pojavljajo tako gospodarske kot finančne kategorije. Navadno smo o njih pripravljani razmišljati le, kadar obravnavamo podjetja ali celo zavode. Vendar podobno gospodarsko in finančno razmišljanje obstaja tudi pri delovanju gospodinjstev, čeprav se tega ljudje navadno ne zavedajo. Gospodinjstev, ki so vzpostavljena za zadovoljevanje življenjskih potreb njihovih članov, je seveda več vrst. Če gospodinjstvo zajema le posamezno osebo, govorimo o osebnem gospodinjstvu. Če zajema osebe v okviru družine, govorimo o družinskem gospodinjstvu. Pojavljajo se pa tudi splošna gospodinjstva, ki zajemajo večje število sorodstveno nepovezanih oseb v raznih domovih, ki formalno že nastopajo kot zavodi. V nadaljevanju bomo obravnavali le osebna in družinska gospodinjstva, kjer je po dosednji praksi gospodarsko in finančno razmišljanje vsaj formalno manj v zavesti njihovih vključenih članov.

Da bi lahko razmišljali čim bolj strokovno o kakem gospodinjstvu, je koristno, če se pri tem opremo na gospodarske in finančne pojme, ki so uveljavljeni pri podjetjih in tudi zavodih. V vsakem primeru je seveda treba razlikovati gospodarsko razmišljanje od finančnega razmišljanja. Gospodarsko razmišljanje v gospodinjstvu pričenja z njegovim premoženjem, katerega uporaba ob povezovanju s tamkajšnjimi dohodki v obdobju omogoča zadovoljevanje tedanjih potreb članov posameznega gospodinjstva. Nasprotno se finančno razmišljanje v gospodinjstvu vrti le okoli tamkajšnjega denarja, njegove pridobitve in uporabe. Res je gibanje denarja v največji meri močno povezano s procesi gospodarskega značaja v okviru posameznega gospodinjstva, vendar se lahko pojavlja tudi zunaj njega celo s kakimi špekulativnimi finančnimi naložbami, ki nato vodijo k nepričakovanem povečanju denarja zunaj opravljenega dela, a tudi k njegovem dokončnem izgubljanju.

Pri gospodarskem razmišljanju imamo opravka s kategorijami, ki so opredeljene bodisi po svojem stanju v določenem trenutku ali po svojem gibanju določenem obdobju. Nekaj podobnega velja seveda tudi za finančno razmišljanje.

V gospodinjstvu se kot s **stanjem v določenem trenutku opredeljena gospodarska kategorija** pojavlja najprej **premoženje gospodinjstva**, ki je pri podjetju nasprotno označeno z izrazom sredstva. Premoženje gospodinjstva sestavljajo naslednje postavke:

- (1) Zemljišče,
- (2) Zgradbe,
- (3) Oprema,
- (4) Zaloge,
- (5) Denar,
- (6) Občasne terjatve,
- (7) Finančne naložbe.

Zgradbe (2) se pri nekmetijskem gospodinjstvu nanašajo le na tamkajšnje stanovanje, pomožne prostore in garažo. Oprema (3) je pri gospodinjstvu lahko vgrajena kot kuhinjska ali sanitarna oprema, lahko zajema premakljivo pohištvo, razne večje uporabne predmete in umetnine, razne manjše jedilne in pisarniške inventarne predmete, pri posameznih osebah pa njihova oblačila, obutev in druge osebne stvari. Zaloge (4) pri gospodinjstvu zajemajo predvsem kupljena živila, pijače in druge materiale, ki še niso porabljeni, navsezadnje pa lahko obravnavamo kot sestavni del zalog prav tako osebna oblačila in obutev, saj so njihovi posamezni predmeti le občasno v uporabi in se nato spet vračajo v hrambo. Pri podjetju zajemajo zaloge tudi lastne proizvode, ki še niso prodani, medtem ko takšnih proizvodov pri gospodinjstvu ne najdemo. Denar (5) ima gospodinjstvo lahko na bančnem računu ali v svoji blagajni oziroma se nahaja v denarnicah njegovih članov. Občasne terjatve

(6) se pri gospodinjstvu lahko nanašajo na morebitna preplačila dobaviteljem, ko je pričakovana od njih vrnitev razlike, ali pa na morebitne še ne prejete plače članov gospodinjstva, ki so sicer z opravljenim delom že zaslužene. Pri podjetju se nasprotno občasne terjatve največkrat pojavljajo tedaj, kadar za prodane proizvode ali za opravljene storitve še ni prejeto plačilo od kupcev. Finančne naložbe (7) se pri gospodinjstvu pojavljajo sorazmerno redko, saj pri njem praviloma ni odvečnega denarja, ki bi ga bilo mogoče nekam vložiti. Največkrat jih zasledimo najprej pri posameznih osebah, ki se ukvarjajo z dajanjem posojil ali nakupom vrednostnih papirjev in jih le prek formalne vključitve takšnih oseb v obravnavano gospodinjstvo lahko štejemo tudi kot postavke gospodinjanskega premoženja.

Vse postavke gospodinjanskega premoženja so denarno ovrednotene in sicer ob njihovi pojavitvi po nabavni vrednosti. Ta vrednost se kasneje pri sicer nespremenjenih lastniških zgradbah (2) in opremi (3) predvsem zaradi obrabe in zastaranja zmanjšuje, pri finančnih naložbah v obliki danih posojil (7) se spreminja zaradi vračila danih posojil, pri nespremenjenem stanju vrednostnih papirjev pa zlasti zaradi spremembe njihove vrednosti na borzi vrednostnih papirjev.

Po drugi strani je v gospodinjstvu kot s **stanjem v določenem trenutku opredeljeno gospodarsko kategorijo** treba obravnavati tudi **vir premoženja gospodinjstva**. Pri podjetju je v tej zvezi govor o kapitalu ali o obveznostih. Pri gospodinjstvu je kot vir premoženja treba upoštevati naslednje:

- (8) Lastniški vir premoženja,
- (9) Občasne obveznosti,
- (10) Dobljena posojila.

Lastniški vir premoženja (8) je pri podjetju označen preprosto kot kapital. Pri podjetju posamičnega lastnika imamo opravka z zneskom kapitala, ki ga je lastnik vložil v svoje podjetje. Pri delniški družbi je kapital pridobljen z izdanimi delnicami, ki so v rokah delničarjev, nakar štejejo delničarji kot nekakšni končni lastniki takšnega podjetja. Nasprotno je pri gospodinjstvu sicer mogoče upoštevati, da v njem marsikaj izhaja že iz podedovanega čistega premoženja, ki pripada njegovim sedanjim članom, v posameznem obdobju se pa lastniški vir premoženja očitno povečuje s tedanjimi prihranki dohodkov, to je s presežkom dohodkov nad stroški. V vsakem primeru je mogoče računati, da je lastnik gospodinjstva ena ali več oseb in da gre pravzaprav za nekakšno trajno obveznost gospodinjstva do lastnikov obstoječega premoženja gospodinjstva. Občasne obveznosti (9) se pri gospodinjstvu pojavijo v primeru, ko kupljeni material ali prevzete storitve še niso plačani. Nekaj podobnega se pripeti, če gospodinjstvo prevzetih dajatev še ne poravna. V vsakem primeru gre za obveznost gospodinjstva do drugih v zvezi s svojim poslovanjem. Nekaj podobnega velja celo za dobljena posojila (10), kjer dejansko obstaja obveznost gospodinjstva do tistega, ki je gospodinjstvu posojilo dal in pričakuje povrnitev v proučevanem trenutku še odprtega zneska.

Seštevek vseh postavk premoženja gospodinjstva (1 do 7) je enak seštevku vseh postavk virov premoženja gospodinjstva (8 do 10). Če bi za gospodinjstvo sestavili bilanco stanja podobno kot za podjetje, bi v prvem primeru lahko govorili tudi o aktivni gospodinjstva in v drugem primeru o pasivni gospodinjstva.

Do sedaj smo v okviru gospodinjstva obravnavali le gospodarske kategorije, ki so opredeljene s stanjem. Kot **z gibanjem v določenem obdobju opredeljeno gospodarsko kategorijo** je pa v gospodinjstvu treba obravnavati najprej tamkajšnje gospodarske pritoke, ki so pri podjetju označeni kot **prihodki**, pri gospodinjstvu pa jih navadno bolj preprosto označujemo kar kot **dohodke**. Tako se v zvezi z normalnim delovanjem gospodinjstva pojavljajo:

- (11) Dohodki iz naslova zasluženih plač tamkajšnjih članov ali iz njihovega dela nasploh.

Toda upoštevati je treba še takšne dohodke, ki so bolj povezani s finančnimi posli; takšni so:

- (12) Dohodki iz obresti od s strani gospodinjstva danih posojil in iz prejetih udeležb, ki jih omogočajo druge finančne naložbe gospodinjstva,
- (13) Dohodki iz gospodinjstvu danih dotacij.

Imena postavk so dovolj razumljiva, zato jih ni treba pojasnjevati.

Kot z **gibanjem v določenem obdobju opredeljeno gospodarsko kategorijo** v gospodinjstvu je pa treba obravnavati tudi tamkajšnje gospodarske odtoke, ki so pri podjetju označeni kot **odhodki**, pri gospodinjstvu pa je mogoče govoriti bolj preprosto kar o **stroških**. Stroški so sestavljeni iz naslednjih postavk:

- (14) Stroški v zvezi s porabljenimi živili, pijačami in drugimi materiali,
- (15) Stroški v zvezi z uporabljenimi tujimi storitvami,
- (16) Stroški odpisa zgradb (2) in opreme (3),
- (17) Stroški dajatev gospodinjstva,
- (18) Stroški morebitnih zaslužkov oseb, ki so zaposlene v samem gospodinjstvu.

Če posebej navedemo še tisto, kar je povezano s financiranjem delovanja v gospodinjstvu, pa je treba upoštevati dodatno tudi:

- (19) Stroške obresti od v gospodinjstvu dobljenih posojil in stroške nekakšne izgube pri obstoječih vrednostnih papirjih,
- (20) Stroške dotacij, ki jih daje gospodinjstvo nekemu zunaj njega.

Za primerjavo v proizvodnem podjetju tako opredeljeni stroški (14 -20) še niso tamkajšnji odhodki, ki bi bili odštevni od tedanjih prihodkov. V podjetju štejejo kot odhodki šele tisti stroški, ki so vsebovani v prodanih proizvodih, saj se lahko stroški v obdobju nanašajo tudi na povečanje vrednosti zalog proizvodov ob koncu obdobja. Pri gospodinjstvu so pa stroški vedno istočasno odhodki, ker pri njem ni nobenih zalog lastnih proizvodov.

Če so v obdobju tedanji dohodki v gospodinjstvu večji od tedanjih stroškov, govorimo o prihranku dohodkov, ki povečuje lastniški vir premoženja gospodinjstva (8). Pri podjetju je za primerjavo presežek prihodkov nad odhodki v obdobju označen kot dobiček, če so nasprotno tedanji prihodki manjši od odhodkov, pa govorimo o izgubi. V gospodinjstvu nasprotno v primeru, ko so dohodki v obdobju manjši od tedanjih stroškov, lahko govorimo le o primanjkljaju dohodkov, ki zmanjšuje stanje lastniškega vira premoženja (8) in lahko prehodno kvečjemu šteje kot posebna vrsta stroškov (19).

Tako smo v gospodinjstvu prišli še do **finančnih kategorij**, ki so opredeljene po njihovem **stanju v določenem trenutku**. Takšni kategoriji sta:

- (21) Denar, ki je že v seznamu premoženja (5)
- (22) Finančne naložbe, ki so prav tako že vključene v seznam premoženja (7), čeprav niso povezane z običajnimi gospodarskimi procesi v gospodinjstvu, temveč le s finančnimi transakcijami.

Končno v gospodinjstvu najdemo tudi **finančne kategorije**, ki so opredeljene kot **gibanja v obdobju**. Takšni so najprej **denarni prejemki**, ki so v zvezi z gospodarskimi procesi v gospodinjstvu sestavljeni predvsem kot

- (23) Prejemki iz naslova plače in drugih dohodkov iz dela.

Toda upoštevati moramo še tiste, ki izhajajo v večji meri ravno iz finančnih poslov, to so:

- (24) Prejemki iz naslova obresti iz danih posojil, vrnjenih posojil in prejetih udeležb iz naslova drugih finančnih naložb.
- (25) Prejemki iz naslova gospodinjstvu danih dotacij.

Nazivi prejemkov (23 do 25) so prvi hip podobni nazivom dohodkov (11 do 13), vendar ni nujno, da bi se te različne kategorije pojavile tudi istočasno. Povsem normalno je, da se npr. prejemki iz naslova decembrske plače zaposlencev pojavijo šele v januarju naslednjega leta.

Pripomniti kaže dalje, da celoto v obdobju razpoložljivega denarja ne najdemo preprosto v tedanjih prejemkih, temveč v seštevku stanja denarja ob začetku obdobja, povečanem s prejemki v njem, torej:

začetno stanje denarja v obdobju
plus prejemki v obdobju
je enako v obdobju razpoložljivi denar.

Končno imamo v gospodinjstvu kot **gibanje v obdobju opredeljeno finančno kategorijo** še denarne **izdatke**, ki so nasprotje denarnim prejemkom in sestavljeni npr. takole:

- (26) Izdatki za nakup živil, pijač in drugih materialov,
- (27) Izdatki za nakup storitev
- (28) Izdatki za nakup zemljišča (1), zgradb (2) in opreme (3),
- (29) Izdatki za dajatve gospodinjstva,
- (30) izdatki za zasluške oseb, ki so zaposlene v samem gospodinjstvu,
- (31) izdatki za s strani gospodinjstva dane dotacije,
- (32) izdatki za finančne naložbe gospodinjstva.

Po svoji velikosti so izdatki za nakup živil, pijač in drugih materialov v obdobju pod (26) lahko precej drugačni od stroškov živil, pijač in drugih materialov v istem obdobju (14), izdatki za nakup storitev v obdobju pod (27) nekoliko drugačni od stroškov angažiranih tujih storitev v istem obdobju (15), izdatki za dajatve v obdobju pod (29) drugačni od stroškov teh dajatev v istem obdobju (17), izdatki za zasluške oseb v obdobju pod (30) pa drugačni od stroškov morebitnih zaslužkov oseb, ki so zaposlene v gospodinjstvu (18).

Izdatki za živila, pijače in druge materiale pod (26) se vedno nanašajo na porabo denarnih sredstev v določenem obdobju v zvezi z njihovim nakupom, stroški pa na tedanjo porabo živil, pijač in drugih materialov. Izdatki so lahko nekoliko kasnejši od nakupa takšnih postavk in ne nujno istočasni z njim. Znesek stroškov materiala v posameznem obdobju pa v načelu dobimo takole:

vrednost začetnega stanja zalog materiala v obdobju
plus vrednost kupljenega materiala v obdobju
minus vrednost končnega stanja zalog v obdobju
je enako stroški materiala v obdobju

Če sedaj upoštevamo še, da se izdatki za material praviloma pojavljajo kasneje kot sam nakup materiala, je odmik izdatkov za material (26) od stroškov materiala (14) v istem obdobju spet nekoliko drugačen. Pri uporabljenih storitvah je zadeva manj komplicirana. Največkrat so kupljene storitve celo plačane takoj kot so kupljene (27), a tudi porabljene so takoj, tako da se ne zadržujejo v zalogah (15) in pomenijo takojšnje stroške.

Toda že pri izdatkih za dajatve (29) in za plače v gospodinjstvu (30) se utegnejo zaradi zakasnitve pri plačevanju pojavljati razlike. Podobno se izdatki za dane dotacije (31) v kakem obdobju lahko pojavljajo v drugačnem trenutku kot stroški zanje (20).

Največje je odstopanje izdatkov za zgradbe in opremo (28) od stroškov v zvezi z zgradbami in opremo (16), medtem ko stroškov v zvezi z zemljišči praviloma ni, ker ne izgubljajo svoje vrednosti. Običajno se izdatki v zvezi z nakupom zgradb in opreme pojavljajo le nekoliko kasneje od njihovega nakupa. Stroški zgradb in večje opreme so pa opredeljeni z njihovim amortizacijskim

odpisom v obdobju, zasnovanim na letnih amortizacijskih stopnjah. Stroški manjše opreme, vključno z obleko in obutvijo so v gospodinjstvu lahko obravnavani bolj enostavno tako, da zanemarjamo ohranjanje njihove vrednosti v nadaljnjem obdobju.

V posameznem obdobju se seveda amortizacijsko odpisujejo tudi tiste lastniške zgradbe in oprema, ki izhajajo iz prejšnjih obdobj. Če se ne ukvarjamo s posebnim določanjem zmanjšanja njihove vrednosti v obdobju, lahko ugotovimo njihove stroške v obdobju tudi takole:

neodpisana vrednost zgradb in opreme v začetku obdobja
plus nabavna vrednost kupljenih zgradb in opreme v obdobju
manj neodpisana vrednost zgradb in opreme v obdobju
je enako stroški zgradb in opreme v obdobju

Če sedaj upoštevamo še, da se izdatki za zgradbe in opremo lahko pojavljajo kasneje kot njihov nakup, je odmik izdatkov zanje v obdobju (28) od njihovih stroškov v istem obdobju (16) spet nekoliko drugačen.

Povsem nemogoče je pa primerjati izdatke za finančne naložbe (32) z njihovimi stroški. Izdatki v zvezi z danimi posojili ne pomenijo stroškov, vodijo pa zaradi dobljenih obresti kasneje do prejemkov (24). Vrnjeno dano posojilo ne pomeni dohodkov, temveč prejemke. Tudi izdatki za nakup delnic in obveznic (32) niso nikaki stroški, toda vodijo kasneje z dobljenimi udeležbami do prejemkov (24). V primeru, ko glede na spremembe cen na trgu vrednostnih papirjev padejo vrednosti v gospodinjstvu nahajajočih vrednostnih papirjev, se pa zaradi izgube njihove vrednosti v gospodinjstvu pojavlja zmanjšanje lastniškega vira premoženja gospodinjstva, kar ne pomeni izdatke v gospodinjstvu, a jih obravnavamo kvečjemu v okviru nekakšnih izrednih stroškov (19).

Iz vseh teoretičnih navedb hitro zaznamo, da je v gospodinjstvu razen prejemkov in izdatkov kot finančnih kategorij, opredeljenih v obdobju, zelo težko izmeriti tudi vse gospodarske kategorije, ki obstajajo v istem obdobju. Zato ni nič čudnega, če v kakem gospodinjstvu najdemo kvečjemu sprotno spremljanje izdatkov, da bi bilo mogoče kasneje na tej podlagi proučevati racionalnost obnašanja v njem. Tudi sprotno spremljanje prejemkov v gospodinjstvu je izvedljivo. Torej v gospodinjstvu ni kakih posebnih težav pri pridobivanju podatkov o finančnih gibanjih v obdobju; treba je le sistematično vpeljati zapisovanje v ustrezno vodene gospodinjске razvide. Tudi ugotavljanje stanja finančnih kategorij gospodinjstva pod (5) in (7), npr. ob koncu leta, ni posebej težavno, saj je treba pogledati le na ustrezni bančni izpisek, sešteti obstoječo gotovino v gospodinjstvu, s posojilnimi partnerji usoglasiti stanje prejetih in danih posojil ter pogledati na ustrezna borzna poročila za tedanje tržne cene obveznic in delnic. Podobno je z ugotavljanjem finančnih kategorij pod (9) in (10).

Precej težje je pa ugotoviti stanje drugih gospodarskih kategorij ob koncu leta. Najprej bi jih bilo treba popisati kot sestavine premoženja gospodinjstva pod (1) do (4) in opraviti njihovo ovrednotenje. Nato bi bilo treba izračunati še postavke stanja virov premoženja gospodinjstva pod (9) in (10) ter ugotoviti postavko lastnega vira premoženja (8).

Do sedaj smo obravnavali gospodarske in finančne kategorije gospodinjstva z zornega kota celote njegovih članov. Dejansko jih je pa mogoče obravnavati tudi ločeno po posameznih članih gospodinjstva. Tako lahko zlasti ločeno obravnavamo prejemke in izdatke moža od prejemkov in izdatkov žene, a tudi prenose dela njihovih denarnih sredstev na druge člane gospodinjstva, ki nato sami pristopajo k izdatkom. Vidimo torej, da je v okviru posameznega gospodinjstva mogoče v zvezi z gospodarjenjem in financiranjem sprejeti prav različne podrobnejše rešitve.

ZANIMIVE VRSTE POTROŠNJE V GOSPODINSTVU

V vsakdanjem življenju radi govorimo o potrošnji, vendar smo pri tem največkrat premalo natančni, zlasti še, če potrošnjo preprosto označujemo kot porabo. Potrošnjo navadno predstavljamo kot nasprotje proizvodnje. Proizvodnja pomeni nastajanje proizvodov ali opravljanje gospodarskih storitev v kakem obdobju, potrošnja pa njihovo tedanjo ali uporabo ali porabo.

Kadar govorimo o potrošnji v posameznem gospodinjstvu, mislimo na to, kaj vse je potrebno pri zadovoljevanju potreb ljudi v njegovem okviru. Mislimo torej na uporabo stvari in storitev, lahko pa tudi dela pri zadovoljevanju določenih potreb v okviru gospodinjstva. Jezikovno je potemtakem očitno, da potrošnja v okviru gospodinjstva ni preprosto poraba proizvodov v njem, saj beseda poraba jezikovno označuje, da je nekaj prenehalo obstajati, kar seveda očitno ne velja npr. za stanovanja ali opremo kot stvari, ki so prav tako pomembne pri zadovoljevanju potreb ljudi v okviru gospodinjstva. Po drugi strani pa proizvodnja proizvodov in gospodarskih storitev ni nujno nasprotje kakršnekoli potrošnje, saj je tudi pri nastajanju proizvodov in gospodarskih storitev potrebna nekakšna potrošnja, torej uporaba stvari, storitev in dela, da lahko proizvodi in opravljene gospodarske storitve sploh nastajajo. Potemtakem se poleg običajne potrošnje pojavlja še tako imenovana proizvajalna potrošnja. Vendar večinoma s potrošnjo kot uporabo prvin procesa mislimo le na uporabo teh prvin v okviru posameznih gospodinjstev pri zadovoljevanju tamkajšnjih potreb in zanemarjamo potrošnjo ali uporabo ustreznih prvin v okviru proizvodnje in opravljanja gospodarskih storitev. Tako razumljena potrošnja v okviru posameznega gospodinjstva je podlaga za razumevanje tamkajšnjih življenjskih stroškov; te bi seveda bilo treba izraziti v denarni enoti mere. Toda življenjske stroške, ki so opredeljeni z uporabo prvin procesa v okviru posameznega gospodinjstva v kakem obdobju, je praviloma izredno težko izmeriti, zlasti pri stvareh, ki so uporabljene v več obdobjih.

Po drugi strani lahko govorimo tudi o potrošnji posameznega proizvoda ali proizvajalne storitve ter celo dela samega. Pri tem mislimo na pojav, da tedaj takšna prvina procesa preneha obstajati; potrošnja posamezne prvine procesa pomeni prenehanje njenega obstajanja, torej porabo. Tu je izraz poraba za potrošnjo gotovo primeren, vendar ga le kaže dopolniti s tem, da dopolnjeno označimo, kaj je pravzaprav porabljeno; imamo potemtakem porabo stvari, porabo storitve in porabo dela. Kaka stvar je potrošena ali porabljena tedaj, ko ne obstaja več; pred tem je lahko več obdobj obstajala v nespremenjenem stanju v zalogi ali je bila trajno v uporabi dalje časa kot zgradba ali oprema. Storitev je seveda potrošena ali porabljena praktično že ob svojem nastanku. Tudi delo je potrošeno ali porabljeno tedaj, ko je opravljeno. Kasneje vse takšne začetne prvine procesa ne obstajajo več, temveč je treba pridobiti nove praviloma enake prvine za izvedbo kasnejšega procesa. O takšni potrošnji ali boljše porabi prvin procesa lahko govorimo tako v okviru posameznega podjetja pri tamkajšnjem proizvajanju ali opravljanju gospodarskih storitev kot tudi v okviru posameznega gospodinjstva pri tamkajšnjem zadovoljevanju potreb v gospodinjstvo vključenih ljudi. Vendar tako opredeljeno potrošnjo ali porabo v kakem obdobju praviloma ugotavljamo šele tedaj, ko je treba poskrbeti za novo prvino iste vrste.

Dalje lahko poenostavljeno govorimo o potrošnji še v pomenu prenosa kake prvine procesa na mesto, kjer se bo uporabljala. V takšnem primeru imamo dejansko opravka z **nabavo za potrošnjo**, vendar tako lahko govorimo le pri gospodinjstvih. Tako pojmovana potrošnja stvari ali gospodarskih storitev gotovo sledi njihovem pridobivanju ali proizvajanju, vendar pomeni šele uvod v pravo potrošnjo v pomenu uporabe teh prvin procesa v okviru gospodinjstva, kar je že bilo pojasnjeno na samem začetku. Res pa je potrošnjo v pomenu nabave lažje izmeriti kot potrošnjo v pomenu uporabe. Očitno pa je, da tudi potrošnjo v pomenu nabave ni mogoče preprosto označevati kot porabo, saj ne gre za prenehanje obstajanja nečesa, temveč za njegovo pojavljanje na mestu, kjer bo uporabljen.

O potrošnji lahko prav tako govorimo kot o pojmu, ki je izražen vrednostno z denarjem. Tako je npr. z narodnogospodarskega zornega kota narodni dohodek namenjen v glavnem za potrošnjo in deloma za investicije; potrošnja z narodnogospodarskega zornega kota pomeni porabo narodnega dohodka v nasprotju z investicijami. Tudi pri posameznem gospodinjstvu je mogoče govoriti, da je tamkajšnja potrošnja **poraba** tamkajšnjih **dohodkov** kot nasprotja tamkajšnjih investicij. Potrošnja je potemtakem sedaj lahko razumljena bolj kot **strošek potrošnje**. Vendar lahko celo določene investicije postopoma vrednostno vstopajo med stroške potrošnje, kar navadno ni ustrezno upoštevano.

Najbolj preprosto je seveda v posameznem obdobju mogoče izmeriti porabo denarja pri pridobivanju tistih prvin procesa, ki s svojo uporabo omogočajo zadovoljevanje potreb v gospodinjstvih. Potrošnja je sedaj razumljena kot izdatek za potrošnjo, ki je nasprotje izdatka v zvezi za investicijo. Če bi tudi v tej zvezi radi namesto potrošnje govorili o porabi, bi morali ta izraz dopolniti in govoriti o porabi denarja. Pri posameznem gospodinjstvu imamo tako razumljeno potrošnjo v posameznem obdobju razčlenjeno na izdatke za različne vrste zadovoljevanja potreb. Opravka imamo torej z življenjskimi izdatki v posameznem gospodinjstvu, ki so pa navadno napačno razumljeni kot življenjski stroški, čeprav izdatki vsebinsko niso istovetni z dejanskimi stroški, torej z uporabo prvin procesa, temveč preje z nabavo teh prvin procesa. Z njihovimi podrobnostmi se ukvarjajo različne ankete in seveda statistika. Pri tem pa je treba paziti, da ne smemo na enak način obravnavati tudi izdatke, ki so neposredno povezani z investicijami in ne ravno z zadovoljevanjem življenjskih potreb s pomočjo tistega, kar je nabavljeno. V nadaljevanju nas bodo zanimali le tisti izdatki za potrošnjo pri gospodinjstvih, ki lahko vsaj poenostavljeno nakazujejo življenjske stroške:

1. Izdatki za stanovanje in stanovanjsko opremo,
2. Izdatki za hrano,
3. Izdatki za pijače,
4. Izdatki za tobak in mamila,
5. Izdatki za oblačila in obutev,
6. Izdatki za temeljne prevozne in osebne storitve,
7. Izdatki za telesno oskrbo,
8. Izdatki za zdravstvo,
9. Izdatki za vzgojo in izobraževanje,
10. telesno kulturno rekreiranje,
11. Izdatki za komunikacijsko rekreiranje,
12. Izdatki za turistično rekreiranje,
13. Izdatki za igralno rekreiranje,
14. Izdatki za kmetijsko rekreiranje,
15. Izdatki za zbirateljsko rekreiranje.

V povezavi z zadovoljevanjem življenjskih potreb in investicij v okviru posameznega gospodinjstva je seveda treba povsem zanemariti izdatke za davke in prispevke, ki dejansko zmanjšujejo čisti dohodek v posameznem gospodinjstvu in z njim povezana denarna sredstva, ki so na razpolago za ustrezne izdatke.

Izdatki pod 1 do 9 se nanašajo na zadovoljevanje temeljnih človekovih potreb, izdatki pod 10 do 15 pa na zadovoljevanje dodatno izbranih potreb v okviru prostega časa ljudi, ki so v večji meri odvisne od opredeljenega zanimanja posameznega človeka zanje in so močno ljubiteljskega značaja. Znesek izdatkov posamezne vrste je v v gospodinjstvu gotovo odvisen od števila njegovih članov, vendar ga navadno obravnavamo ravno z vidika posamezne osebe.

Izdatki za stanovanje (1) so odvisni že od tega, ali gre za lastniško ali za najeto stanovanje. V zvezi z lastniškim stanovanjem se najprej pojavljajo celo izdatki za njegov nakup, za plačilo obresti v zvezi z dobljenim posojilom za nakup in za njegovo vračilo. Takšne izdatke gotovo ne moremo obravnavati preprosto kot prave življenjske izdatke, ker se očitno nanašajo na investicije v gospodinjstvu. Takšni izdatki so gotovo tudi bolj oddaljeni od življenjskih stroškov kot so od njih oddaljeni običajni življenjski izdatki. Po drugi strani izdatki v zvezi z najetim stanovanjem zajemajo najprej sprotne izdatke za najemnino stanovanja, ki je seveda odvisna od velikosti in kakovosti stanovanja. Dodatno se pa v vsakem primeru pojavljajo še izdatki v zvezi nakupom stanovanjske opreme raznih vrst vključno z raznimi omarami, posteljami, mizami in stoli, dalje izdatki za nakup posteljnine, odej, obrisač, zaves, preprog in takšnih predmetov kot so posode, krožniki, čaše, jedilni pribor in razno orodje za potrebe gospodinjstva. Gotovo imamo spet opravka s poenostavitvijo, če takšne izdatke enačimo z življenjskimi stroški, ki se nanašajo na uporabo takšnih stvari in ne na njihovo nabavo. Seveda pa imamo v zvezi s stanovanjem tudi sprotne izdatke za uporabljeno elektriko, plin, vodo, kurjavo, čiščenje in tudi za vzdrževanje skupnih prostorov v stanovanjskih blokih, kar je seveda lažje tolmačiti kot življenjske stroške.

Na izdatke za hrano (2) vpliva med drugim vprašanje priprave hrane v zunanjih lokalih ali v okviru domačega gospodinjstva. Na takšne izdatke seveda vedno vpliva zahtevnost naročnika. Obseg hrane je lahko skromen in skladen z biološkimi potrebami ali nasprotno umetno napihnjen pri neskromnih jedcih. Izdatki za hrano se nanašajo na zajtrk, malico, kosilo in večerjo, na ogljikove hidrate, beljakovine, maščobo, vitamine in druge dodatke, na sadje in priboljške.

Izdatki za pijače (3) so v skromnejši meri nujno potrebni kot dopolnilo hrane z vinom, pivom in brezalkoholnimi pijačami, lahko se pojavljajo tudi samostojno kot npr. kava, čaj ali liker. Gotovo so prekomerno povečani pri tistih, ki so nagnjeni k pijančevanju.

Izdatki za tobak in mamila (4) lahko pogosto povsem odpadejo, saj večini ljudi takšne stvari sploh niso življenjsko potrebne. Obstajajo pa tudi zasvojeni kadilci s tobakom in zasvojeni narkotiki, pri katerih so takšni izdatki lahko izredno visoki.

Izdatki za obleko in obutev (5) so gotovo v določeni meri neizbežni pri vsakem človeku, saj vsakdo potrebuje ne samo perilo, oblačila raznih vrst, plašče, temveč tudi copate, čevlje in seveda kape, klobuke, dežnike in še marsikaj drugega. Gotovo ne zadošča samo po en komad vsake omenjene stvari. Vendar obstajajo pri nekaterih ljudeh stremljenja, da sproti sledijo spremembam modnih trendov ter nato ohranjajo večje zaloge posamezne vrste takšnih stvari, od katerih posamezni kos sorazmerno redko uporabljajo. Tudi v vseh teh primerih imamo opravka z dolgotrajnimi stvarmi in gre pravzaprav spet za poenostavitev, če takšne izdatke istovetimo z življenjskimi stroški, ki bi jih nato upoštevali le v obdobju njihove nabave.

Izdatki za temeljne prevozne storitve (6) so odvisni že od tega ali obravnavana oseba uporablja lastno vozilo ali se poslužuje javnih prevoznih sredstev pri svojem normalnem dnevnem gibanju. V drugem primeru so lahko celo skromni, zlasti še, če prevoze od doma na delo in od dela do doma krije zaposlovalec. V primeru uporabe lastnega avtomobila so pa v začetku takšni stroški lahko zelo visoki, saj zajemajo že izdatek za nakup avtomobila. Ker gre pri nakupu za nekakšno investicijo, imamo gotovo opravka s poenostavitvijo, če tudi takšne izdatke obravnavamo kot življenjske izdatke in na tej podlagi ocenjujemo celo življenjske stroške. Drugače je seveda z izdatki za vzdrževanje avtomobila, ki se nanašajo na gorivo, popravila itd. Ker se na tem mestu ukvarjamo le z normalnimi dnevnimi prevozi, kaže posebej spomniti še na tiste prevoze, ki se pojavljajo npr. v zvezi z izleti in jih ni več mogoče obravnavati v povezavi z zadovoljevanjem temeljnih človekovih potreb, temveč le v povezavi z ustreznimi rekreacijskimi potrebami.

Izdatki za telesno oskrbo (9) so odvisni od tega ali se posameznik v lastnem okviru ukvarja s telovadbo in drugimi telesnimi gibanji ali se nasprotno ukvarja z različnimi športnimi dejavnostmi v organiziranih društvih. Ne spadajo pa med izdatke za telesno oskrbo tisti izdatki, ki so povezani zgolj z gledanjem kakih športnih prireditev. Prav tako ne moremo govoriti o zgolj telesni oskrbi pri tistih, ki jim je tekmovalni šport poklicna dejavnost za pridobivanje dohodkov.

Izdatki za zdravstvo (8) so spet odvisni od tega, v kolikšni meri je zagotovljeno financiranje zdravnika in zdravil, bivanje v bolnišnici in drugih zdravstvenih domovih s strani obstoječe splošne zdravstvene službe, v kolikšni meri si pa mora posameznik kake vrste zdravniških postopkov, bivanje v zdraviliščih in zdravila plačati sam. Višina izdatkov te druge vrste je seveda v marsičem odvisna od posebnih želja in potreb posameznika.

Izdatki za vzgojo in izobraževanje (9) so lahko pri posamezniku sorazmerno majhni, če se poslužuje šolskih storitev, ki jih financira država. V takšnem primeru se morda pojavljajo le izdatki za nakup učbenikov in drugih stvari v zvezi s šolanjem. Vendar se skoraj pri vsakem človeku pojavljajo v zvezi z vzgojo in izobraževanjem tudi izdatki, ki jih sproža sam. Ne gre samo za vzgojo otrok v plačljivih otroških vrtcih ali za dodatno naknadno formalno šolanje odraslih, temveč tudi za obisk raznih tečajev in posvetovanj, za katere je treba nekaj plačati. V zvezi s samoizobraževanjem se pojavljajo tudi izdatki za kupljeno strokovno literaturo.

Izdatki za kulturno rekreiranje (10) se nanašajo bodisi na nakup leposlovnih knjig in revij, kakor tudi na uporabo takšnih sredstev kot so radio in televizor. Posameznik ima dalje lahko doma gramofon ali drugačne glasbene naprave, nakar uporablja plošče in diskete, ki jih je seveda treba kupiti. Mnogokrat se pa ljudje naslanjajo na plačljivo udeležbo raznih kinematografskih in gledaliških predstav, koncertnih prireditev, muzejskih in umetnostnih razstav, predstavitev raznih razstavišč itd.

Izdatki za komunikacijsko rekreiranje (11) so odvisni od načina komuniciranja. Mnogokrat se nanašajo zgolj na povezavo z drugimi ljudmi s pomočjo telefona ali elektronske pošte, lahko tudi s pomočjo pisanja in uporabe poštnih storitev. Največkrat pa so povezani z različnimi družabnimi srečanji in sproščenim preživljanjem časa z znanci, prijatelji in sorodniki. Nanašajo se tudi na vzpostavljanje medsebojnih stikov na različnih družabnih prireditvah; takšni so obiski plesnih prireditev, na katerih se sami udeležujejo, a tudi obiski različnih športnih tekmovanj. npr. v zvezi z nogometom, rokometom, smučarskimi skoki itd., kjer nastopajo zgolj kot gledalci.

Izdatki za turistično rekreiranje (12) so odvisni od tega, kako je tovrstna rekreacija pri posamezniku opredeljena časovno in krajevno, ali se opira na lastno prevozno sredstvo ali uporablja javna prevozna sredstva ter kako zahtevne hotelske rešitve plačuje. Človek si lahko izbere obisk kakih bližnjih krajev ali nasprotno obisk Dalmacije, francoske Riviere, Kalifornije, Havajev itd. Turizem seveda zajema tudi planinarstvo in obisk kakih zgodovinsko znamenitih krajev.

Izdatki za igralno rekreiranje (13) so lahko skromni, če gre v ožji družbi v prostem času zgolj za kake preproste igre s kartami, šahom, dominami itd. Nekdo se lahko celo sam ukvarja z igranjem na kak inštrument, kjer so izdatki povezani z nakupom inštrumenta, nakupom not in seveda ustreznim šolanjem. Izdatki za igralno rekreiranje so pa lahko tudi katastrofalno veliki, če gre za nastopanje v kakih stavnica in igralnicah z visokimi denarnimi vložki, kjer se poleg vstopnine lahko pojavljajo tudi občutni izredni izdatki zaradi neuspešnih stav.

Izdatki za kmetijsko rekreiranje (14) se pojavijo, če kdo v svojem stanovanju goji psa, mačko, papagaja ali kako drugo žival kot svojega ljubljence, se ukvarja z rastjo grmov in rož ali celo s pridelovanjem sadja na svojem vrtu.

Izdatki zbiralno rekreiranje (15) se pojavljajo, če se kdo ukvarja s filatelijo, numizmatiko, kartofilijo, fotografiranjem, zbiranjem glasbenih plošč in disket, raznih starin, umetniških kipov in slik itd. Izdatki te vrste so očitno odvisni od tega, v kakšnem obsegu se posameznik loteva svojega zbiranja kot hobija («konjička»). Res pa včasih takšni izdatki pomenijo celo nekakšno investicijo, saj je pridobljene predmete končno mogoče tudi prodati.

O anomalijah pri posameznih vrstah izdatkov radi pišejo novinarji ali so celo predmet poglobljenega raziskovanja. Na splošno lahko ugotovimo, da je obseg posameznih vrst izdatkov za rekreacijo odvisen tako od spola in starosti posameznega človeka kot od njegovih razpoložljivih denarnih sredstev ter navsezadnje od njegove življenjske filozofije, zlasti tiste, ki je povezana z rekreacijo. Prvi ekstrem življenjske filozofije najdemo pri tistem človeku, ki vidi smisel svojega življenja v ustvarjanju, drugi ekstrem življenjske filozofije pa pri tistem človeku, ki vidi smisel svojega življenja v uživanju. Praviloma pa življenjska filozofija posameznika zajema dele tako prvega kot tudi drugega ekstrema, pri čemer je pomembno sprejeto težišče med obema.

SMERI MOJEGA TEORETIČNEGA USTVARJANJA

V svojem življenju sem nekaj znanstvenega ustvaril zlasti na teh področjih:

- I. RAZVIJANJE TEORIJE POSLOVNE EKONOMIKE
- II. RAZVIJANJE TEORIJE POTROŠNJE
- III. RAZVIJANJE SISTEMA POSLOVNIH INFORMACIJ
- IV. RAZVIJANJE LASTNOSTI POSLOVNIH STROKOVNJAKOV
- V. RAZVIJANJE IZOBRAŽEVANJA POSLOVNIH VODITELJEV
- VI. RAZVIJANJE TEORIJE FINANČNEGA RAČUNOVODSTVA
- VII. RAZVIJANJE TEORIJE STROŠKOVNEGA RAČUNOVODSTVA
- VIII. RAZVIJANJE TEORIJE POSLOVODNEGA RAČUNOVODSTVA
- IX. RAZVIJANJE POJMOV EKONOMSKE IN POSLOVNE TEORIJE
- X. PREDSTAVLJANJE ZGODOVINSKIH VRST DENARJA

I. RAZVIJANJE TEORIJE POSLOVNE EKONOMIKE

Leta 1956 je prof. Silvo Šivic vzpostavljaj Višjo upravno šolo, na kateri bi tedanji državni uradniki prišli do višješolske diplome. Izbrati je bilo potrebno ustrezne pedagoške predmete in ustrezne njihove predavatelje. Ker bodo diplomanti v prihodnosti imeli veliko stikov z gospodarskimi organizacijami, je za njih potreben tudi predmet »Ekonomika podjetja«. Ker je bil Silvo Šivic v preteklosti sekretar Ekonomske fakultete, se me je spominjal kot odličnega študenta in provizornega asistenta ki je vodil vaje iz politične ekonomije. Po svoji diplomi sem se pa tudi že uveljavil kot finančni inšpektor, ki je pregledoval zaključne račune podjetij. Zato mi je predlagal, da bi honorarno prevzel predavanja iz tega predmeta na Višji upravni šoli, ker sem bil tedaj že redno zaposlen na inštitutu Ekonomske fakultete. Dekan dr. Heli Modic je podprl njegov predlog, jaz pa sem takšno novo dolžnost z zadovoljstvom prevzel in začel postopno pisati skripta iz predmeta Ekonomika podjetja, da bi imeli študentje podlago za svoje učenje, saj takšni učbeniki v tistem času še niso obstajali.

Na Višji upravni šoli sem bil profesor za ta predmet do leta 1972, moja skripta pa je ta šola izdala leta 1959 v obsegu 346 strani. Zanimivo je da je ta moja začetna skripta ponatisnila tudi Višja komercialna šola v Mariboru leta 1960, ker kaj takega tedaj pri njej tedaj še ni obstajalo.

Leta 1961 je bil v Kranju vzpostavljen Zavod za organizacijo poslovanja, iz katerega se je hitro razvila tudi Višja šola za organizacijo dela, Direktor Mitja Kamušič me je povabil, da bi tudi pri njih predaval Ekonomiko podjetja, predmet pa naj bi bil oblikovan bolj z zornega kota potreb direktorjev. Moja prva tamkajšnja skripta so obsegala 227 strani in do bila izdana leta 1962.

Zaradi trajnih potreb v Sloveniji po takšni knjigi je končno izšla leta 1969 kot prva knjiga te vrste v slovenščini: IT.: Ekonomika podjetja (Cankarjeva založba Lj., 434 strani).

Takoj je bila prevedena v hrvaščino in bila tiskana kot

1. TURK.- Ekonomika poduzeća (Informator Zagreb, 1070. 434 strani).

V Sloveniji se je ta knjiga kot edina te vrste hitro uveljavila in je bila njena vsakokratna nova izdaja povezana tudi s spremenjenimi gospodarskimi predpisi:

2. TURK.- Ekonomika podjetja (Moderna organizacija Kranj 1970 strani)
3. TURK.- Uvod v ekonomiko delovne organizacije (Moderna organizacija Kranj 2074, 316 strani)
4. TURK.-Uvod v temeljno organizacijo združenega dela (Moderna organizacija Kranj 1979, 318 strani)
5. TURK.- Uvod v ekonomiko poslovnega sistema (ZRFD Ljubljana 1033, 314 strani)
6. TURK.- Uvod v ekonomiko gospodarske družbe (ZRFR Ljubljana 2993, 314 strani in nova izdaja 1997 330 strani)

7. Uvod v poslovno ekonomiko (SIR-ZFRS 2009, 185 strani.)

Vsebina knjige po poglavjih je bila naslednja:

- a. Prvine poslovnega procesa (delovna sredstva, delovni predmeti, uporabljene storitve, zaposlenci)
- b. Stroški (vrste, stroškovna mesta, stroškovni nosilci, odvisni od obsega delovanja, načrtovanje)
- c. Prodajne cene (sestav, način oblikovanja)
- d. Poslovni izid (prihodki, odhodki, dohodek, dobiček, izguba, načrtovanje)
- e. Sredstva (osnovna, obratna, rezervna, načrtovanje)
- f. Obveznosti do virov sredstev (kapital, dolgovi, načrtovanje)
- g. Knjigovodsko prikazovanje poslovanja
- h. Proučevanje poslovanja
- i. Odločanje o poslovanju

Kategorije in razmišljanja v okviru podjetja so seveda podobni v gospodinjstvu. O tem sem opozoril že v članku :

8. IT.- Gospodarsko in finančno razmišljanje v gospodinjstvu (Poslovodno Računovodstvo 2017, str. 1-12)

Sicer sem pa napisal tudi knjigo

9. TURK.- Od ekonomike gospodinjstva do ekonomike združenega dela (Univerzum LJ. 1988, 243 strani).

II. RAZVIJANJE TEORIJE POTROŠNJE

Leta 1956 je prof. Albin Orthaber postal vodja fakultetnega inštituta za politično ekonomijo in sorodne vede ter ga je želel spremeniti v narodnogospodarski analitični inštitut. Ker sem se v tistem času že naveličal inšpektorskega dela v javni upravi, sem z zadovoljstvom sprejel njegov predlog za novo polno zaposlitev kot strokovni sodelavec v njegovem inštitutu in sem prevzel znanstveno področje potrošnje s 1.10.1956.

Do spomladi 1957 sem že napisal svojo prvo razpravo z naslovom

10. TURK: »Prispevek k naturalnemu pojmovanju potrošnje«. Bila je objavljena v Ekonomskem zborniku kot glasilo profesorjev Ekonomske fakultete, ki je izšel kot posebna številka Ekonomske revije št. 3/1957, str. 393-418. Profesor Ivan Lavrač kot urednik tega zbornika je bil izredno zadovoljen z mojim prispevkom ter je omenil, da bi bil v primeru, ko bi bil 6 krat večji, že doktorska disertacija. To me je spodbudilo, da sem takoj prijavil svojo doktorsko disertacijo. Do leta 1959 sem je dokončal v obsegu 222+73 strani, nakar je bila obranjena po zelo dobri oceni prof. dr. Rudolfa Bičanića iz Ekonomske fakultete v Zagrebu.

V 1. poglavju disertacije obravnavam potrošnjo kot a) porabo, b) rabo, c) nabavo za potrošnjo in d) razhodek za potrošnjo. V 2. poglavju obravnavam potrošnjo v abstraktno-teoretičnem modelu in sicer kot a) naturalno: proizvodno, neproizvodno, negospodarnostno in družbeno in b) vrednostno: proizvodno, neproizvodno, negospodarnostno in družbeno. V 3. poglavju obravnavam potrošnjo v konkretiziranem teoretičnem modelu, spet naturalno in vrednostno, V 4. poglavju jo obravnavam v empiričnem modelu, spet naturalno in vrednostno. V 5. poglavju pa podajam temeljne zaključke.

Na podlagi obranjene doktorske disertacije sem napisal za Ekonomski zbornik razpravo

TURK: »Izvedena pojmovanja potrošnje v empirični ekonomiji (Ekonomska revija 4/ 1962, str. 403-459). Mojim ugotovitvam v svetovni literaturi še do danes ni bilo nič dodanega ali spremenjenega.

V svojih kasnejših raziskavah v zvezi s potrošnjo sem se omejeval le na njen proizvodjalni del in stroške in napisal npr.:

2. **TURK:** Stroški kot podlaga za poslovne odločitve (Založba Obzorja Maribor 1965, 121 str.)
3. **TURK:** Informacije o stroških pri odločanju o poslovanju (Univerzum 1983, Lj., 168 str.)

4. TURK: Stroškovno računovodstvo (Moderna organizacija Kranj 1974, 367 strani)

Od člankov in razprav naj omenim le:

5. TURK: Nekaj gospodarskih pojmov s področja temeljnih porablajočih enot (Revizor št. 2/2004, str. 131-143)
6. TURK: Nekaj gospodarskih pojmov s področja porabe (Revizor št. 3/2004 str. 131-143)

III. RAZVIJANJE SISTEMA POSLOVNIH INFORMACIJ

Gospodarsko razmišljanje je vedno povezano z ustreznimi podatki in informacijami. Medtem ko so podatki večinoma še nevtralnega značaja, so informacije največkrat že rezultati proučevanja in bolj spodbujajo k odločanju. Vendar je pri gospodarjenju treba razlikovati makro raven od mikro ravni. V prvem primeru nas zanima celotno gospodarstvo v državi, njegovo povezovanje z zunanjo trgovino in financiranjem; v drugem primeru nas zanima posamezno podjetje in njegovo povezovanje v danem družbenem okolju, kakor tudi razne organizacijske rešitve pri njem. O tem sem napisal več teoretičnih knjig:

1. TURK: Stroški kot podlaga za poslovne odločitve Cankarjeva založba Ljubljana, 1965, 120 strani)
2. hrvaški prevod TURK: Računovodstvene informacije kao podloga za poslovne odluke (Informator Zagreb 1973, 225 strani)
3. TURK: Izgradnja sistema poslovnih informacij (Moderna organizacija Kranj 1974, 108 strani)
4. TURK : hrvaški prevod : Izgradnja sistema poslovnih informacija (Informator Zagreb 1074, 98 strani)
5. TURK: Podatki in informacije v poslovnem sistemu (ZFRD Ljubljana 1978, 225strani)
6. TURK : nova izdaja Podatki in informacije v poslovnem sistemu (Moderna organizacija Kranj 1980,191 strani)
7. TURK: Izkazovanje in presojanje rezultatov poslovanja (Gospodarski vestnik Ljubljana 1980, 222, strani)
8. TURK: Iskazivanje i ocenjivanje rezultata poslovanja organizacija udruženog rada (Informator Zagreb 1982, 171 strani)
9. TURK: Informacije o stroških pri odločanju o poslovanju (Univerzum Ljubljana 1983, 243)
10. TURK: Informacije o troškovima pri poslovnem odlučivanju (Informator Zagreb 1984, 221strani)
11. TURK: Razvoj dojemanja ekonomskih in finančnih kategorij poslovanja (ZES Ljubljana 2014, 194 str.)
12. TURK: Nekaj smeri proučevanja računovodskih podatkov o ekonomskih in finančnih kategorijah pri poslovanju (ZES Ljubljana 2014,
13. TURK :Ekonomske in finančne kategorije na mikro in makro ravni (ZES Lj.2010, 107 strani)

Nekaj knjig sem napisal tudi v angleščini, ker sem na International Center of Public Enterprises v Ljubljani vodil informacijsko-načrtovalni sektor:

14. TURK: Accounting Analysis of the Efficiency of Public Enterprises (ICPO Monographe Series No 20, 1985, P.92)
15. TURK : Accounting Information Needed in Assessing the Efficiency of the Public Enterprise (Public Enterprise No 2 1980, P.7-17)

Od člankov in referatov pa kaže opozoriti na naslednje:

16. TURK: Knjigovodstvo kot vrsta evidence poslovanja (Ekonomska revija št.3/1962, str. 302-309)
17. TURK: Mednarodni računovodski standardi (IKS 8-9/1982, str.41-50)
18. TURK: Kodeks računovodskih načel (IKS priloga 12/1995, str. 5-42)
19. TURK: Zakonsko enotenje računovodskih načel od leta 1945 do 1993(IKS 1-2/2006, str. 271-280)
20. TURK: Vloga in mesto revidiranja v sodobnih organizacijah (3-4/1988, str. 279-286)
21. TURK: Zakonsko enotenje kontnega načrta in njegovo razvijanje od leta 1945 do 1993 (IKS 3/2006,str. 190-196)
22. TURK: Zakonsko enotenje zaključnih računov pri nas od leta 1945 do 1933 (IKS 4/2006,str. 163-167, 5/2006 str. 64-68, 7/2006,str. 71-83)
23. TURK: Moja pot do oblikovanja računovodskih kodeksov leta 1972 (IKS 4/2007, str. 191-196)
24. TURK: Moja pot od leta 1973 do oblikovanja slovenskih računovodskih standardov leta 1993 (IKS 12/2007, str. 110-118)
25. TURK: Slovenski računovodski standardi iz leta 1993 in njihovo kasnejše razvijanje(IKS1-2/2008,str.283-294)
26. TURK: Kodeks poklicne etike računovo9dje pri nas in njeg9ov9 kasnejše razvijanje (IKS 6/2007, str. 124-128)

O razvijanju tega področja v Jugoslaviji sem imel kot gostujoči profesor predavanje na Indiana University (1982), Illinois University Urbana (1977), State University New York Albany (1981, Yale University New Haven 1981), Connecticut University (1981), Pennsylvania University (1981) in Pittsburg (1981), prav tako na Waterhouse Symposium Toronto Canada (1990) in Accounting Conference Amsterdam (1980).

Za razvoj člankov iz tega področja pri nas sem poskrbel kot glavni urednik Ekonomske revije, glavni urednik zbirke EPOK Založbe Obzorja (1981-1990) in v Beogradu 1972-1991 kot predsednik komisije Saveza računovodstvenih i finansijskih radnika Jugoslavije in 1990 kot predsednik komisije Saveznog izvršnog veća za izobraževanje na področju računovodstva i revizije.

IV. RAZVIJANJE LASTNOSTI POSLOVNIH STROKOVNJAKOV

Samo po sebi je razumljivo, da mora vsak, ki se ukvarja s poslovanjem, v zadostni meri poznati svojo stroko, saj se je vendar zanjo tudi šolal, po svojih odnosih z drugimi pa mora izkazovati tudi dovolj splošnih etičnih lastnosti. Te so včasih pri strokovnem izobraževanju celo premalo izpostavljene. Res so pa vsaj delno povezane s pridobivanjem izkušenj pri kršenju državne zakonodaje.

Ker so bili za mene zanimivi tudi razni psihološki pristopi, sem med drugim napisal knjigo:

1. TURK: O osebni in poslovni odličnosti. (ZES 2010, 227 strani).

V knjigi pojasnujem 13 znakov odličnosti: izobraženost, olikanost, preudarnost, prizadevnost, izvirnost, podjetnost, voditeljskost, pravičnost, resnicoljubnost, poštenost, plemenitost in samozavednost.

Dalje podrobno pojasnujem 10 znakov odličnosti v zvezi z organizacijskimi povezavami do lastnikov, zaposlencev, kupcev, upnikov, države, naravnega okolja, družbenega okolja, tehnološkega okolja, razvoja ljudi in narodnogospodarskega razvoja.

Pri kandidatih za pomembne položaje je treba upoštevati njihovo strokovno znanje, strokovne izkušnje, pretekle dosežke, prihodnje obete, moralnost in doseženi ugled.

Delovanje v računovodstvu je bilo v bivši Jugoslaviji v podrobnostih predpisano z zakoni. Jaz sem pa sorazmerno zgodaj na podlagi zasledovanja rešitev v svetu začel razmišljati tudi o etiki računovodje in njegovih načelih, ki ne izhajajo nujno iz zakonov. Med drugim sem napisal knjigo:

2. TURK : Kodeks poklicne etike računovodje (ZRFRDS Ljubljana 1973, str. 542-543)
3. TURK: Kodeks profesionalne etike računovodje (Knjigovodstvo Beograd št. 11/1072, str. 779-787)
4. TURK : Predlog novega kodeksa etike računovodje (Informacije o knjig. In stroki Lj, št. 4/1979, str. 7-20).
5. TURK: Kodeks poklicne etike računovodje pri nas in njegovo kasnejše razvijanje (IKS 6/1007, str. 124-128)
6. TURK: Zasnova profesionalne etike oblikovalcev in izvajalcev računalniško zasnovanih informacijskih sistemov (Organizacija in kadri 2-3/1984, str. 187-192)

Zanimivo je, da sem na mednarodnem simpoziju na University of Illinois, ZDA kot prijavljeni referent nastopil s temo »Recent Profesional Statements of Accounting Principles and Ethics in Yugoslavia«, ki je bila objavljena v The International Journal of Accounting, Vol.12

No1/1976, str. 111-120). V tistem času sem bil ravno gostujoči profesor na Indiana University, s katero je imela prijateljske stike Ekonomska fakulteta v Ljubljani, zato ni bilo posebnih težav s potovanjem v sosednjo državo,

Izgleda, da so ta moj članek brali tudi na Kitajskem, ker sem ga z istim naslovom, prevedenim v kitajščino, ugotovil v Kuaigi, Shanghai št. 1/1983, str. 44-57. Morda je ravno to dalo tudi spodbudo, da je bil kaki dve leti kasneje iz Kitajske poslan k meni na Ekonomsko fakulteto v Ljubljani njihov strokovnjak na specializacijo.

V. RAZVIJANJE IZOBRAŽEVANJA POSLOVNIH VODITELJEV

Takoj po doktoratu sem bil redno zaposlen še v Inštitutu pri profesorju Albinu Orthaberju in v okviru njegovega predmeta planiranje in analiza narodnega gospodarstva imel predavanja o potrošnji.

Tedaj je Ekonomska fakulteta prejela obvestilo, da je mednarodna organizacija OEEC razpisala 25 štipendij za enoletno specializacijo perspektivnih mladih strokovnjakov iz Evrope na Harvardski univerzi v ZDA iz magistrskega študija poslovne ekonomije. Omenjena mednarodna organizacija je pričakovala, da bodo izbrani evropski kandidati za specializacijo prenesli novo pridobljeno znanje v svoje evropske države ter s tem pripomogli k tamkajšnjem hitrejšem gospodarskem razvoju po 2. svetovni vojni.

Ekonomska fakulteta v Ljubljani me je takoj prijavila kot kandidata za omenjeno specializacijo, ker je načrtovala mojo kasnejšo redno zaposlitev pri njej kot docenta za področje poslovnih ved in bi bila takšna moja dodatna specializacija izredno koristna.

Tako sem poleti 1961 odpotoval na Harvardsko univerzo. Tam je imela naša evropska skupina deloma samostojni program. Deloma smo pa spremljali potek tamkajšnjega magistrskega študija. Spoznanja, do katerih sem se dokopal na Harvardski univerzi, so naslednja:

- a. Seznam predmetov rednega študija poslovne ekonomije na univerzitetni ravni in seznam ameriških učbenikov za te predmete.
- b. Uporaba metode prilogov (case method) za pridobivanje izkušenj poslovnega odločanja. Težišče študija odločanja v okviru poslovne ekonomije ni bilo v kakih posebnih predavanjih profesorjev, pač pa so morali študenti poleg proučitve zahtevanega teoretičnega študijskega besedila in pripravljenih podrobnih podatkov o izbranem podjetju sami opredeliti tamkajšnje poslovne probleme in nato predlagati njihovo razrešitev.

O tem sem tudi napisal članek:

TURK: Problemi vzgoje poslovnih ljudi na Harvardski univerzi v ZDA (Ekonomska revija 3/1962, str. 310-321)

Ko sem se julija 1961 vrnil v Ljubljano, sem že imel naziv univerzitetnega docenta, postal leta 1967 izredni profesor in leta 1972 redni profesor. Predavanja sem začel pripravljati na podlagi evropske in ameriške literature.

Ker sem hkrati postal tudi vodja fakultetnega inštituta za ekonomiko in organizacijo podjetja (1963) in 1969 vodja Izobraževalnega inštituta Ekonomske fakultete (ICEF), sem v naslednjih

letih uporabil razne ponudene možnosti za seznanitev o tem, kako so s tamkajšnjim gospodarstvom povezane Univerze v Belgiji, Švici in zlasti v Indiji. Zelo hitro sem vzpostavil kontakte z Gospodarsko zbornico Slovenije. Predložil sem ji, da bi skupaj vzpostavili 3 tedenske direktorske programe za strokovno izpopolnjevanje že obstoječih domačih vodilnih gospodarstvenikov. Osebno bi na podlagi svetovnih izkušenj predložil aktualne teme in tiste univerzitetne profesorje iz Jugoslavije in ZDA, ki bi jih najboljše obdelali. Zbornica bi izbrala direktorje in prek njih zagotovila financiranje programa v pogledu avtorskih honorarjev profesorjev in dela mojega inštituta v zvezi z organiziranjem predavalnic, prenočišča in prehrane udeležencev ter razmnoževanja študijskih gradiv zanje. Prvič je takšen program stekel leta 1967 v graščini pri Domžalah, naslednje leto je sledil dopolnilni 3 dnevni program, nato pa vsako leto redni 4 mesečni program za novo generacijo direktorjev. Tako se je program ponavljal iz leta v leto. Za uvedbo tega programa sem leta 1969 prejel Kraigherjevo nagrado GZS, od leta 1972, ko sem postal dekan Ekonomske fakultete je pa formalno organizirala take programe Gospodarska zbornica sama in sicer najprej v hotelu Škofja Loka in kasneje v hotelskem kompleksu pri Kranju.

Kot vodja fakultetnega inštituta sem kmalu dodatno poskrbel, da so pod vodstvom ustreznih domačih univerzitetnih profesorjev stekli še dvotedenski krajši programi iz prodajne politike, proizvodne politike in financiranja.

Razen z Gospodarsko zbornico sem se povezal tudi z ustreznimi republiški zvezami strokovnjakov, zlasti računovodskih in finančnih, da so začeli vzpostavljati svoje letne strokovne simpozije. Prav tako so preko mojega inštituta sčasoma začela prirejati posvete razna večja podjetja za njihove potrebe. Tako sem v nekaj letih vzpostavil tesnejše kontakte tudi med gospodarstvom in profesorji na Ekonomski fakulteti.

Leta 1971 sem končno trajno vzpostavil na sami Ekonomski fakulteti v Ljubljani še dvoletni magistrski študij iz poslovne politike in organizacije. Do tedaj se je namreč študij na fakulteti po 4 letih končal z nazivom diplomirani ekonomist. S tem novim programom za redne študente so mnogi začeli nadaljevati svoj nekdanji študij na fakulteti in nekateri pa po končanem magisteriju obranili še doktorsko disertacijo. Tako se je končno v Sloveniji lahko vzpostavila normalna intelektualna struktura fakultetnih strokovnjakov, ki je normalna na starejših evropskih fakultetah.

V sodelovanju z Mednarodnim centrom za upravljanje podjetij v javni lasti sem leta 1989 vzpostavil magistrski program Ekonomske fakultete v angleščini ter postal prodekan tega študija, medtem: ko je bil dekan tega študija profesor iz Indije.

Osebno sem imel v letih 1973-1992 predavanja na podiplomskem študiju v Zagrebu, Sarajevu, Skopju, Subotici, Titogradu, Reki, VEKŠ in VŠOD.

V letih 1965-1990 sem imel svoje referate na računovodskih simpozijih v Sloveniji, Hrvaški, Srbiji, BiH in Makedoniji, svoje razprave pa objavljene v Sloveniji, Hrvaški, Srbiji, BiH in Makedoniji.

Pod mojim mentorstvom je doktoriralo 18 kandidatov: Melavc, Kavčičeva, Kokotec-Novakova, Ilić, Meznerić, Koletnik, Hočevnar, Koželj, Milost, Gričar, Ločniškar, Džaićeva, Mihelčič, Duhovnikova, Colnar, Odar, Dimitričeva, Bergant.

VI. RAZVIJANJE TEORIJE FINANČNEGA RAČUNOVODSTVA

Finančno računovodstvo je bil prvi teoretični predmet, ki sem ga začel razvijati na Ekonomski fakulteti in sicer najprej z zornega kota proučevanja in načrtovanja. Pred tem je obstajala le srednješolska tehnika knjigovodenja. Osebnostno sem imel že prek svoje prakse pregledovanja zaključnih računov podjetij kot finančni inšpektor povsem drugačne teoretične poglede na računovodstvo. Moja prva knjiga, ki je bila ponovno izdana brž ko je pošla njena prejšnja naklada, je bila:

1. TURK:- Finančno računovodstvo (Založba Obzorja Maribor, 1980, str.521)
2. TURK: Finančno računovodstvo (Založba Obzorja Maribor 1984, 445 strani)
3. TURK: Finančno računovodstvo(Založba Obzorja Maribor 1987, 449 strani.)

Ker sem po letu 1990 zaradi upokojitve opustil predavanja, se je kot soavtor izdaje mojega učbenika pojavil najprej Dane Melavc, ki je prvi pri meni doktoriral:

4. TURK – MELAVC: Uvod v računovodstvo (Moderna organ. Kranj 1991, 492 strani; 1992, 492 str., 1994, 492 strani)

Kasneje se je Melavc pojavljal zlasti kot pisec raznih računovodskih praktikumov. Tudi večje število drugih kasnejših mojih soavtorjev se je lahko predstavljalo le v vlogi piscev raznih praktičnih primerov, ki so bili dodani moji teoriji.

5. TURK-KAVČIČEVA-KOKOTECNOVAKOVA-KOŽELJ: Finančno računovodstvo (Ekon.fak.Lj. 1996, 406 strani)
- 6.TURK-KAVČIČEVA.KOKOTECNOVAKOVA-KOŽELJ-ODAR:Finančno računovodstvo (SIR-ZRFRS 1999, 841 strani; 2004 814 strani).

Poglavja te knjige nakazujejo naslednjo vsebino:

- a. Pojmovanje finančnega računovodenja in finančnega računovodstva.
- b. Računovodski izkazi in vrednotenje ekonomskih kategorij v njih
- c. Sredstva kot statično opredeljene kategorije
- d. Obveznosti do virov sredstev kot statično opredeljene ekonomske kategorije
- e. Dinamično opredeljene gospodarske kategorije
- f. Posebnosti računovodstva v posameznih organizacijskih oblikah
- g. Sestavljanje temeljnih računovodskih izkazov

- h. Skupinski (konsolidirani) računovodski izkazi in njihova izrazna moč
- i. Računovodsko preračunavanje v finančnem računovodstvu
- j. Nadziranje v finančnem računovodstvu
- k. Računovodsko proučevanje v finančnem računovodstvu
- m. Letno poročilo
- n. Rešitve prigodkov

Sam sem pa napisal npr. še naslednje članke iz področja finančnega računovodstva:

TURK: Finančno računovodstvo in njegov pomen (Naše gospodarstvo 2/1966, str. 47-509)

TURK: Izkaz gibanja finančnih sredstev kot sodobna oblika računovodskega izkaza (Ekonomika revija 4/1966, str. 429-447)

TURK: Računovodski nazor in nadzor na podlagi računovodstva (Ekonomika revija 4/71972, str. 472-478)

TURK: Teoretske osnove standardiziranja v informacijskem sistemu (Organizacija in kadri 6/1983, str. 407-414)

VIII. RAZVIJANJE TEORIJE STROŠKOVNEGA RAČUNOVODSTVA

O povezavi stroškov s poslovnim odločanjem sem najprej napisal knjige

1. TURK: Stroški kot podlaga za poslovne odločitve (Cankarjeva založba Ljubljana 1965, str. 121)

Za moje predavanje na Ekonomski fakulteti v Subotici leta 1966 so mi tam razmnožili skripta

2. TURK: Prikaz sistema standardnih troškova na 68 straneh. Celotna disciplina pa je prikazana v knjigah:
3. TURK: Računovodstvo troškova (*Informator Zagreb* 1973, 426 str.)
4. TURK: Stroškovno računovodstvo (Moderna organizacija Kranj 1974, 367 str.)
5. TURK: Stroškovno računovodstvo (Založba Obzorja Maribor 1980, 502 str.)
6. TURK: Stroškovno računovodstvo (Založba Obzorja Maribor 1985, 586 str.)

Ob odhodu v penzijo sem nehal predavati ta predmet in so ga prevzeli tisti, ki so pri meni doktorirali, označeni so bili kot soavtorji in so dopolnjevali praktične primere:

7. *TURK-KAVČIČEVA-KOŽELJ: Stroškovno računovodstvo* (Slov. inšt. za rev. Ljubljana, 2001, 581 strani)

Poglavja nakazujejo vsebino knjige;

- a. Pojmovanje stroškovnega računovodstva
- b. Temeljne kategorije v stroškovnem računovodstvu
- c. Načini in knjigovodske listine v stroškovnem računovodstvu
- d. Računovodski izidi v stroškovnem računovodstvu
- e. Obračunavanje po vrstah stroškov v stroškovnem računovodstvu
- f. Posebnosti predračunavanja in obračunavanja stroškov v nekaterih dejavnostih
- g. Posebnosti predračunavanja in obračunavanja stroškov po organizacijskih enotah
- h. Računovodsko nadziranje v stroškovnem računovodstvu
- i. Računovodska proučevanja v stroškovnem računovodstvu
- j. Rutinska poročila stroškovnega računovodstva
- k. Rešitve vprašanj za izračunavanje

Osebnost sem napisal še naslednje članke:

TURK: Teoretski vidik stroškovnega računovodstva (Ekonomska revija 3-4/1965, str. 274-289)

TURK: Problemi pri uvajanju standardnih stroškov v naše gospodarske organizacije (Ekonomski zbornik 1966, str.333-352)

TURK: Podlaga za odločitve o sestavi proizvodnje (Nova proizvodnja 2-3/1971 str. 11-13)

Moje teoretične ugotovitve na področju računovodskih informacij za odločanje so moje najpomembnejše ugotovitve, za katere sem do leta 1990 prejel:

- a) Veliko strokovnih priznanj: zlato plaketo ZES (1982), zlato značko SRFR Jugoslavije (1974)
- b) Državna odlikovanja SFRJ: Red dela z zlatim vencem (1977), Red zaslug za narod (1986)

Po osamosvojitvi Slovenije 1990 pa sem prejel

- a) Naziv zaslužni profesor Univerze v Ljubljani (1993)
- b) Zlato plaketo Ekonomske fakultete v Ljubljani za ustanovitev CISEF (1992)
- c) Priznanje Ministrstva za znanost in tehnologijo Slovenije – ambasador republike Slovenije v znanosti (1998)

VIII. RAZVIJANJE TEORIJE POSLOVODNEGA RAČUNOVODSTVA

Tudi to disciplino sem začel zgodaj razvijati:

1. TURK: Upravljalni vidik računovodstva (Založba Obzorja Maribor 1971, 30 strani)
2. TURK: Upravljalni vidik računovodstva (Založba Obzorja Maribor 1973, 333 strani),
3. TURK: Izkazovanje in presojanje rezultatov poslovanja OZD (Gospod. vestnik Ljubljana 1980, 521 str.)
4. TURK: Upravljalni vidik računovodstva (Založba Maribor 1984, 430 str.)

Po moji upokojitvi so se pri novi izdaji pojavili še soavtorji, ki so poskrbeli zlasti za praktične primere:

5. TURK – KAVČIČEVA-KOKOTECNOVAKOVA : Poslovodno računovodstvo, dopolnjena izdaja (Slov. inšt. za rev. Ljubljana, 2003, 856 strani.)

Vsebino naznačujejo poglavja:

- a. Značilnosti poslovodnega računovodstva
- b. Računovodske informacije, potrebne za poslovno odločanje
- c. Računovodske informacije in metode za sestavljanje Računovodskih poročil
- d. Računovodsko predračunavanje in računovodsko obračunavanje
- e. Računovodske informacije z potrebe nadziranja poslovanja
- f. Računovodske informacije za odločanje po zaposlencih in delu
- g. Računovodske informacije za odločanje o delovnih sredstvih
- h. Računovodske informacije za odločanje o delu in storitvah
- i. Računovodske informacije za odločanje o ustvarjanju učinkov
- j. računovodske informacije za odločanje o razpečavanju poslovnih učinkov
- k. računovodske informacije za odločanje na finančnem področju nalog
- l. računovodske informacije za spremljanje poslovanja organizacije.

Od mojih člankov na tem področju pa kaže spomniti na

TURK : Zasnova upravljalnega ali vodstvenega računovodstva (Ekonomska revija 1-2/1970, str. 225-240)

IX. RAZVIJANJE POJMOV EKONOMSKE IN POSLOVNE TEORIJE

Formalno sem se upokojil, ko sem izpolnil potrebno število službenih let, da mi ni več bilo treba toliko predavati in mi je več časa ostalo za nadaljnje znanstveno ustvarjanje.

O posameznih slovenskih ekonomskih in poslovnih izrazih sem dolga leta objavljala razne prispevke za strokovne revije sodeloval tudi pri nastajanju Slovarja slovenskega knjižnega jezika. V tej povezavi je bil objavljen celo moj članek:

1. TURK: Nekaj novih rešitev pri prvi izdaji pojmovnika poslovne informatike (Slovenski jezik v znanosti. Zbornik prispevkov, Filozofska fakulteta v Lj. 1989, str. 241-245).

Pomembnejši so tudi moji prispevki

2. TURK: Moja pot od leta 1973 do oblikovanja slovenskih računovodskih standardov 1993 (IKS 12/2008, str.119-118)
3. TURK: Moja pot do strokovnih pojmovnikov (IKS 5/8, str.103-116)

Moji izvirni pojmovniki so pa:

4. TURK: Pojmovnik računovodstva, financ in revizije (2002, 1083)
5. TURK :Pojmovnik uporabniške informatike (2003, 714)
6. TURK: Poslovno organizacijski pojmovnik (2004, 836)
7. TURK: Temeljni ekonomski pojmovnik (2009,991)

Pomembna obravnava je še v knjigah:

8. TURK: Ekonomske in finančne kategorije na mikro in makro ravni (ZES 2010, 187 str.)
9. TURK: Razvoj dojetanja ekonomskih in finančnih kategorij (ZES 2012, 501 str.)

X. PREDSTAVLJANJE ZGODOVINSKIH VRST DENARJA

V finančni teoriji je nastajanje denarja in gospodarjenja z njim zelo natančno obdelano. Drugače je s predstavljanjem njegovih vrst in njihove oblike. S tem namenom sem se lotil raziskav in pisanja posebnih knjig:

NOVCI

1. TURK: VRSTE IN POJAVNE OBLIKE NAJZNAČILNEJŠIH IN NAJPOGOSTEJŠIH NOVCEV KOT KOVINSKEGA DENARJA, KI JE NEKOČ KROŽIL NA OBMOČJU SLOVENIJE (ZES 2016 60 strani in računalniška disketa s slikami):
 - a) Doba Keltov: obol, drahma, tedradrahma
 - b) Doba Rimljanov: as, kvadrans, semij, dupondij, sesterc, denarij, avrej, folij, argentej, majorina, centenionalij, miliarens, solid itd.
 - c) Evropski srednji vek: denarič (pfenig), dvajsetica, brakteat
 - d) Beneška država: groš, lia, tolar, dukat
 - e) Habsburška država do 1892: krajcar, tolar, dukat
 - f) Habsburška država 1892-1918: vinar (heler), tolar, dukat
 - g) Madžarska država: filer, korona
 - h) Jugoslavija 1918-1941: para, dinar, dukat
 - i) Italija 1918-1945: centesim, lira
 - j) Nemška okupacija: pfenig, marka
 - k) Madžarska okupacija: filer, pengo
 - l) SFRJ 1945- para, din
 - m) Slovenija 1991-2006: stotin, tolar
 - n) Slovenija 2006: cent, evro

2. TURK: VRSTE IN POJAVNE OBLIKE OBIČAJNEGA PAPIRNATEGA DENARJA, KI JE NEKOČ KROŽIL NA SLOVENSKEM OBMOČJU (BS 2016 in računalniška disketa s slikami):
 - a) Avstrijsko cesarstvo do 1892: 1 do 100 goldinar
 - b) Avstrijsko cesarstvo 1892-1918: 1 do 100 krona
 - c) Jugoslavija 1918-1941: ½ do 1000 dinar
 - d) Italija 1918-1945: 1-1000 lira
 - e) Nemška okupacija 1941-1945: 1 do 1000 marka
 - f) Madžarska okupacija 1941-1945: 2 do 1000 pengo
 - g) Ljubljanska pokrajina 1943-1945: 1/2 do 1000 lira
 - h) SFRJ 1945-1989: 1 do 2 miliona din
 - i) SFRJ 1989-1991: 50 do 1000 din
 - j) CONA B STT 1947-1954: 1 DO 1000 lira
 - k) SLOVENIJA 1990-2006: 1 do 10000 tolar
 - l) SLOVENIJA 2006: 5 do 500 evro

3. TURK: NEKDAJ OBIČAJNE OBVEZNICE IN DELNICE, KI SO KOT LISTINE KROŽILE NA OBMOČJU SLOVENIJE (ZES 2014 in računalniška disketa s slikami):

- a) Obveznice Avstrijske države do 1892: 50 do 1000 goldinarjev
- b) obveznice Avstrijskega cesarstva 1892-1918: 50 do 50.000 kron
- c) obveznice Madžarske kraljevine do 1892 59 do 1.000 forintov
- d) obveznice Madžarske kraljevine 1892-1918: 50 do 50.000 kron
- e) obveznice Jugoslavije 1918-1941: 500 do 1.000 dolarjev

250 do 1.000 frankov

5 funtov šterlingov

100 do 10.000 din

NOB 20 do 500 mark

50 do 10.000 lir

f) Jugoslavija 1945-1989 100 do 10 milionov din

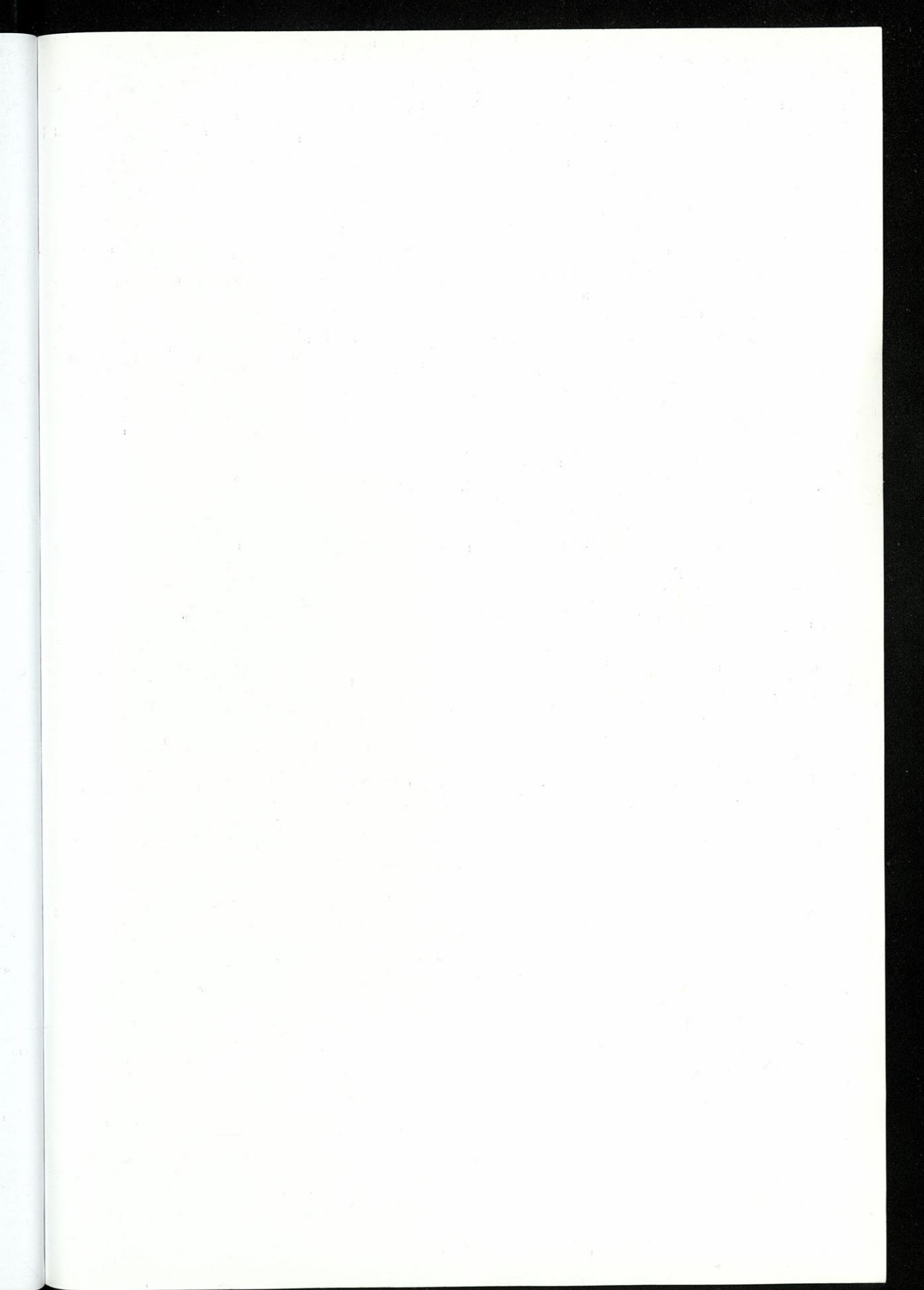
1990 100 do 100.000 din

g) Slovenija 1990 100 do 10.000 DEM

1.000 do 10.000 ECU

100.000 do 1 milion SIT

Ivan Turk je bil rojen leta 1928 v Ljubljani je diplomiral leta 1952 na Harvard University v ZDA pa dokončal podoktorsko specializacijo leta 1961. Do leta 1952 je bil zaposlen v kulturni ustanovi, nato do leta 1956 v državni upravi, od tedaj dalje pa na Ekonomski fakulteti v Ljubljani, kjer je bil kot redni profesor upokojen leta 1990, nakar je začel pogodbeno delovati na novo vzpostavljenem Slovenskem inštitutu za revizijo. Je avtor prve slovenske knjige o Ekonomiki podjetja (Cankarjeva založba 1969, 434 strani), ki je kasneje ponovno izšla v dodatnih izdajah v Sloveniji in na Hrvaškem. V času do leta 1990 je med drugim večkrat izšla v Sloveniji in na Hrvaškem njegova znamenita računovodska trilogija Finančno računovodstvo - Stroškovno računovodstvo -

Upravljalno računovodstvo, s katero je postavil temelje takoimenovani "slovenski računovodski šoli". Po letu 1990 pa so med drugim izšla njegova standardna dela Pojmovnik računovodstva, financ in revizije (leta 2000, 1083 strani), Pojmovnik uporabniške informatike (leta 2002, 713 strani), Poslovnoorganizacijski pojmovnik (leta 2004, 837 strani) in Temeljni ekonomski pojmovnik (leta 2009, 551 strani) z ustreznim slovensko-angleškim in angleško-slovenskim strokovnim slovarjem. Njegova avtorska dela s področij ekonomike podjetja in računovodstva so bila natisnjena v 11 jezikih in 16 državah. Njegova celotna bibliografija obsega preko 1.000 enot. Kot gostujoči profesor je predaval na 13 univerzah v različnih državah.

Kot predstojnik Inštituta za ekonomiko in organizacijo podjetja na Ekonomski fakulteti v Ljubljani je leta 1967 uvedel permanentno izobraževanje gospodarstvenikov in s tem na ustvaril podlago za njeno kasnejšo ugledno enoto CISEF. Leta 1969 je na Ekonomski fakulteti v Ljubljani uvedel magistrski študij iz poslovne politike in organizacije, leta 1989 specialistični študij iz menedžmenta in leta 1990 specialistični študij iz revidiranja. V času gradnje sedanjega fakultetnega kompleksa je bil dekan fakultete, pred tem pa 4 leta prodekan.

Za svoje delovanje je prejel številna družbena priznanja, npr. leta 1970 Kraigherjevo nagrado Gospodarske zbornice Slovenije za izjemne dosežke v gospodarstvu ali leta 1996 državno priznanje ambasador Republike Slovenije v znanosti. Prejel je tudi več državnih odlikovanj, med drugim častni znak svobode Republike Slovenije (leta 2000). Univerza v Ljubljani mu je leta 1993 podelila naziv zaslužni profesor. Je častni član Zveze ekonomistov Slovenije (od leta 1991) in častni član Zveze računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije (od leta 1992).